

26c. 73.

DISSERTATIO

DE

MYSTERIIS
PHILOSOPHICIS

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DOMINO

ERN. AVG. CONSTANTINO

DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM
ANGARIAE ET WESTPHALIAE REL

PRAESES

IO. ERN. IMMAN. WALCHIVS

LOG. ET METAPHYS. PROF. PVBL. ORDINAR. SOCIETAT. LAT. IEN
DIRECTOR ROMANAE ARCAD. ET FLORENTIN
COLVMBARIAE COLLEGA

PRO LOCO

IN AMPLISS. SAPIENTVM ORDINE OBTINENDO
PVBLICAE ERVDITORVM DISQVISITIONI

D. XVI AVGVST. CIOIDCCLV SVBMITTIT
RESPONDENTE

IOANN. IMMANVEL SCHAEFFERO

RATISPONENSI

SANCTIORVM LITTERARVM CVLTORE

IENAE LITTERIS SCHILLIANIS

D I S S E R T A T I O

DE

M Y S T E R I I S
P H I L O S O P H I C I S

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPIS AC DOMINI

DOMINO

FRANCO. CONSTANTINO

DUCE SACROSANCTAE ILLUSTRISSIMAE ACADEMIAE
SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

FRANCO.

IOHANNI IMMANUELI WALCHII

REGENTIS ACADEMIAE
SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE
SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

PRO FOCIS

IN ACADEMIA SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

IN ACADEMIA SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

IN ACADEMIA SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

RESPONDENTE

IOHANNI IMMANUELI SCHAEFFERO

REGENTIS

SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

IN ACADEMIA SACROSANCTAE THEOLOGICAE UNIVERSITATIS
SACROSANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

* * * * *

ΣΥΝΟΨΙΣ

Postquam philologicè de vocabulo
 μυστήριον expositum ac cum de
 eius origine; §. I
 tum significandi potestate in profanis
 scriptoribus: §. II
 in sacris porro cum prioris; tum po-
 sterioris fœderis tabulis ac denique
 in christianorum doctorum libris
 disputatum fuit, §. III
 enarrantur historice huius de myste-
 riis philosophicis doctrine sata et
 status, partim antiquiore etate
 tam generatim; §. IIII
 quam speciatim, ubi monstratur,
 quid de philosophicis mysteriis do-
 cuerint primum ebræorum docto-
 res: §. V
 deinde barbaricæ philosophiæ antisti-
 tes et sectatores inque his chaldei,
 ægyptii et persæ: §. VI
 post græci, atque in horum numero
 philosophi ioni, socratici, plato-

nici, peripatetici et stoici, §. VII-
 VIII
 itemque pythagorici, eleatici et epicu-
 rei: §. X. XI
 tum romani, nominatim Cicero, Cato
 minor, Andronicus Rhodius, Lu-
 cretius, Virgilius aliique: §. XII.
 denique christiani doctores: §. eod.
 partim nostris temporibus, ubi, quid
 præstitum recentiori potissimum euo
 in hoc campo sit, breuiter indica-
 tur. §. XIII
 His explicatis, dogmatice de myste-
 riis philosophicis agitur eamque in
 rem ostenditur, non solum genera-
 tim, quid et quotuplex mysterium
 sit; §. XIII. XV
 sed etiam speciatim, quæ mysterio-
 rum philosophicorum ratio et indo-
 les §. XVI
 et quale eorum discrimen sit, siue
 principia cognoscendi, quorum

tria

tria constituuntur; §. XVII * * * operationum indolem; §. XXIII
 sue res obiectas reputemus. Ha- sue originem; §. XXV
 rum ratione habita, traditur, sue cum corporibus unioem; §.
 alia mysteria philosophica pertinere XXVI
 ad deum cuiusque essentiam §. sue mentis presagia cogitare velimus:
 XVIII. §. XXVII
 atque adtributa; §. XVIII. XX deinde de mysteriis corporum, nomi-
 alia contra referenda esse ad res, a natim de eorum, que occultæ di-
 deo conditas, quumque hæc vel spi- cuntur, qualitatibus. §. XXVIII.
 ritus sunt; vel corpora, exponitur Ad extremum nonnulla de studio et
 primum de mysteriis, que et spi- usu philosophia, mysteriis his rite
 ritus, tam maligni; §. XXI. XXII adhibendo, precepta suppeditantur,
 quam boni; §. XXIII ac, quod officium nostrum in hac
 et anime inprimis humane nobis philosophia parte sit, paucis docce-
 præbent, sue harum naturam atque tur. §. XXVIII

DE MYSTERIIS PHILOSOPHICIS DISSERTATIO

I

ANTEQVAM ipsam rem, quam pertractare in praesenti institui, adgredior, cum de ipso vocabulo μυστήριον eiusque diuersa apud veteres graecos et latinos scriptores significandi vi ac potestate; tum de mysteriorum philosophicorum antiqua aetate statu ac conditione nonnulla praefabor, hocque, si quid peti potest ex historia lucis, efficiam, ut eo melius intelligantur, quae ad ipsam de hoc argumento doctrinam eiusque dogmata spectare videntur. Nolo autem de ipsa vocabuli origine fufe disceptare; aut examinare et veterum; et recentiorum grammaticorum de ea sententias a). Nec libet, ea repetere, quae CLEMENS Alexandrinus b); quae EVSEBIUS c); quae DIONYSIVS tyrannus d); verbo hoc modo odii; modo iocii causa ludentes porius; quam vera eius ininitia;

a) nonnulli vocabulum hoc ebraice statuunt esse originis, a כתר occultare, vnde מסתור res abscondita, istud derivantes. Vide IO. DRYSIVM notis a lob. cap. XIII, 13. rom. II. critic. Anglie. p. 637. ISAAC. CASAVBONVM libr. I. de sacra, cap. 2. et eius exercit. anribaron. XVI. num. 43. p. 477. GER. IO. VOSIVM, lexic. etymolog. voc. mysterium, p. 391. IO. FVNGERVM lexic. etymol. p. 303. CHRIST. BEGMANNVM, de origin. linguae latin. p. 229. IO. CASP.

SVICERVM thes. eccles. rom. II. p. 381. AD. RECHENBERGIVM hierolex. p. 1086. Alii in Graecia vocis huius semina quarunt, eamque aut a μύω, claudo; aut a μύω, sacra doceo; aut a μύω, musso; deducunt, ut VOSSIVS loco memorato, aliique docent. b) prorept. p. 12. ed. POTTERI. c) libr. II. praeparat. euangel. cap. 3. p. 61. sq. d) apud ATHENAEVM libr. III. dipno. soph. cap. 20. p. 90.

A

initia docentes, sunt commenti. Id tantum monuisse hoc loco, sufficiat, a vero, si quid in re incerta statuere liceat, omnium minime eos mihi videri aberrare, qui ἀπό τῆς μύθου, siue κλείειν τὸ στόμα, ab ore clauso e); vel, ut alii volunt, a verbo μύω, *sacra doceo* f), vocabulum nostrum deducendum esse, arbitrantur, maxime, quod in sacrorum potissimum disciplina mysteria apud veteres quaerenda erant, et qui eorum facti erant participes, os clausum quasi tenere, id est, summum illorum silentium tenere debebant. Res ut sit, vocem hanc diuersam significandi potestatem habere, quivis facile, credo, animaduertet, si modo veterum nonnulla effata, in quibus illa legitur, curatius expendit.

II

si *profanorum scriptorum*, quae posteris reliquerunt, ingenii monumenta eaque graeca, respicimus, triplicem potissimum vocabuli nostri usum, *vulgarem* alterum; alterum *sacrum*; tertium *philosophicum* olim fuisse, haud obscure potest comprobari. Primum sensu *vulgari* generatim rem arcanam et occultam, quam non omnes sciunt; neque scire debent, istud designat, quumque huius rei ignorantia modo in voluntate eorum, qui illam sciunt; patefacere autem omnibus nolunt; modo in ipsa abscondita rei natura et conditione fundamentum suum habere potest, factum est, ut veteres nostram vocem speciatim cum de iis, quae in vulgus efferre non licet, quae divulgari et cuius aperire, minus consultum est; tum de iis, quae, quod in oculorum sensus haud incurrunt, a paucis cognoscuntur; curatius vero demum intuentibus se produnt, haud raro vsurparent. Priorem vocabuli significationem *PLUTARCHI* g) et *ARISTOPHANIS* h); posteriorem vero *DIONYSII Halicarnassensis* i) effata satis superque corroborant luculenterque confirmant, *μυσήγειον* rem arcanam significare, cuius cognitio ultra humanas intelligendi vires haud quidem adfurgit, et quae eam ob causam nonnullis perspecta et cognita est; quam tamen plurimi aut nequeunt scire, quoniam

e) vide *SVIDAM lexic. voc. μυσήγειον*, tom. II. p. 592. ed. *KVSTERTI* et, praeter auctorem *etymologici magni, Scholiasten ARISTOPHANIS*, van. V. 459. p. 137. edit. laudati *KVSTERTI*.

f) lege *IO. IAC. HOFMANNVM con- tin. lexic. vniuersal. tom. II. p. 160.*

g) de pueror. educatione cap. XIII.

h) *nubil. v. 143. p. 63. edit. KVSTERTI.*

i) tom. II. *operum*, p. 132.

niam ipsi ea non dicitur aut nolunt, ob rei, ipsis incognita, intricant et leuem atque exiguam, quam eidem scrutanda adhibent, animi attentionem. Deinde vocabulum hoc, VI EX IVLIO POLLUCE (k) patet, ad sacra traductum, et sensu sacro de eo praesertim religionis profanae ritu adhibitum est, quem *initia* l) dicebant Romani, et quo hominum eidem eiusque cultui, per totam vitam praestando, se consecrabat ac deuovebat, diuini praesidii felicitatisque post mortem consequenda inprimis causa. Nolo iam in praesenti de origine horum sacrorum m), quae plerumque ab antiquis scriptoribus *mysteria* a poetis latinis, nominatim a VALERIO FLACCO, TIBULLO, aliisque *sacra secreta, crypta, aperta* dicta sunt n), fuisse disputare. Neque varia eorum apud antiquissimos populos genera et praecipuas causas percurrere libet o) : sed aut rationem ostendere sacrorum eleusiniorum, quae per eminentiam *μυστήριον* apud veteres nomen obtinuerunt p). Id modo

A 2 nullal diamo em llin obser-

k) *onomast. libr. I. segm. 35. p. 24. ed. HEMSTERHUISII.*

l) vide CICERONEM *de legibus libr. II. cap. 14.*

m) lege perill. MOSEMI *notas ad CUDWORTHII Systema intellectuale, p. 369. 418.*

n) conf. CLAVD. SALMASIVM *not. ad Spartianum, vir. Adriani, cap. XIII. tom. I. script. hist. aug. p. 117.*

o) quo sacra matris deum in Samothracia, Hecata multis in locis, Ceres et Proserpinae Eleusine in Attica, Bacchi in Bœotia, Mithrae in Asia, Orphei in Graecia, Isis in Aegypto aliaque plura pertinent. De sacris inprimis mithriacis eorumque mysteriis vide PHIL. A TVRRE *monimur. vet. Antii, cap. v. p. 199. seq. EZECH. SPANHEMIVM nor. ad Iuliani caesares, p. 138. 144. IO. ERN. GRABIVM spicileg. parv. sec. II. p. 240. IO. SELDENVM de diis syris, Synagm. I. p. 170. ATHANASIVM KIRCHERVM obelisco Pampbil. THOM. STANLEIVM hist. philos. orient. p. 110. THOM. GATAKERVVM aduersar. p. 238. et ANT. FRANCISC. GORIVM, tom. II. thesaur. gem-*

mar. astriferar. p. 208. De mysteriis siue orgiis Samothraciae et Cabiiorum PAVSANIAE in Beoticis videndus itemque scholiastes ARISTOPHANIS pac. v. 277. p. 343. additis iis, quae docti viri ad CVRTIVM, libr. VIII. cap. I. p. 509. edit. SNAKENBURGII adnotarunt. Romani mysteria bonae deae praecipue celebrarunt, de quibus GRONOVIVS legendarum, libr. III. obs. 19. et BYRCARD. GOTTH. STRUVIVS Synagm. ant. roman. p. 195.

p) id quod testantur luculenta effata HERODIANI, libr. III. cap. 8. §. 17. AELIANI, libr. XIII. cap. 24. DIONYSII Halicarnassensis *exp. rom. II. oper. p. 36. ARISTOPHANIS ran. v. 914. p. 151. et Plur. v. 846. 1014. DIODORI Siculi, libr. III. cap. 14. p. 260. ed. WESSELINGII DIONIS. Cassii, libr. LXVIII. p. 1159. ed. REIMARI aliorumque apud FERREVM antiquitat. graecis, p. 99. et MEYRSIVM in eleusiniis, tom. VII. thes. ant. graec. GRONOVII p. 109. Ipsos de eleusiniis mysteriis scriptores vid. apud IO. ALB. FABRICIVM bibliograph. ant. p. 322.*

obseruasse sufficiat, hæc profana religionis sacra *mysteria* esse nuncupata, non quod initiatis dogmata forte diuina et supra omnes mortalium cognoscendi vires posita innotescerent; sed cum ob summum eorum silentium, quæ initiati vel cernere; vel audire sibi videbantur (q); tum quod ipsa sacra sub certis symbolis signisque externis, quorum interpretatio mystica et paucis cognita erat, peragi solebant (r). Hæc est propria in sacris vocabuli *μυστήριον* significatio; factum tamen postea est, vt istud, semel de sacro hoc ritu vsurpatum, et ad alias ceremonias, in quibus sancti et diuini quid inesse, creditum olim fuit, transferretur, inprimis ad iusiurandum, quod MAXIMVS apud HERODIANVM (s) *σεμνὸν μυστήριον* vocauit. Adde denique tertiam vocabuli huius significationem, eamque *philosophicam*. Huius ratio si habetur *μυστήριον* rem designat, in qua multa obscura nobis sunt, ita, vt eiusdem natura, insoles et conditio perfecte intelligi ac cognosci nequeat. Atque hoc sensu, nisi me omnia fallunt, imperator ANTONINVS (t) hoc vocabulo vsus esse videtur, quum *Θάνατον* dixerit esse *ταύτων*, *ὅσον γένεσθαι*, *Φόσεως μυστήριον*, mortem tale quiddam esse, quale natiuitatem, vtrumque esse nature *mysterium*. Eandem, nisi paullo latiore, significandi vim huic nomini tribuit olim et IAMBlichVS *Chalcidensis*, cuius de *mysteriis* inscriptus liber eiusque argumentum satis superque, quid verbo hoc indicare voluerit subtilis ille philosophus, declarare videtur. Excussit enim in hoc præclaro opere sublimiorem illam arcanam et philosophorum propriam de diis disciplinam, quatenus mythicæ et populari opponitur: exposuit doctrinam de deorum, demonum animarumque natura et operationibus; de diuinatione, oraculis, aliaque multa disputauit, quæ esse et existere, experientia quidem docemur; quorum vero rationem, et quo modo sint, quæ dicuntur esse, rite et perfecte adsequi et intelligere ob arctiores cognitionis nostræ limites haud possumus. Id sapius declarat IAMBlichVS. Ex eius effatis vnicum tantummodo idque, vt spatio con-

q) pater id præter PAVSIANVM *Bæor.* p. 768, ex effatis OVIDII, HORATII, AVSONII, SVETONII, LACTANTI, aliorumque apud BRISSONIVM *de formul.* p. 3. ed. CONRAD. Adde FFERVM, *ant. grec.* p. 103, et interpretes IUSTINI, p. 123. ed. GRAEVII.
r) lege IOAN. IAC. ROEMANNVM *contr. lex. vniuers.* p. 160. De ipsis

causis, quare pauci ad eiusmodi *mysteria* admitti olim fuerint, egregie disputat vir perillustis IO. LAUR. MOSHEMIVS *not. ad OVDWORTHI Systema intellectuale*, p. 369. n. 37. coll. p. 418. sq.
s) *libr. viii. cap. 7. p. 356.*
t) *libr. iiii. de rebus suis, §. 5. p. 98. oper. crit.*

fulatur, ex latina THOMAE GALEI interpretatione transcribere liceat u): quare alibi causas iniuste factorum quarere debemus, quas si forte non valeamus inuenire, non oportebit; veram de diis statim proicere opinionem; nec propter huiusmodi dubitationes, an mala fiant a diis, et quomodo fiant, eievare certam de diis et manifestam scientiam. Multo melius est, virium imbecillitatem profiteri ad malorum causas adsignandas; quam mendacium de diis et impossibile aliquid concedere. Neque vero non, quos Latium vetus utiliter scriptores mysterii vocabulo vtuntur, huicque binas illas priores, quas ex Græcis recensuimus, significationes adsignant, quod neminem, arbitror, facile esse negaturum, si effata VARRONIS x), CICERONIS y), QVINCTILIANI z), NEPOTIS a), IUSTINI b), AVSONII c) aliorumque inter se comparare velit.

III

ADDO pauca de vocabuli nostri in sacris cum prioris; tum posterioris fœderis tabulis atque in christianorum doctorum scriptis vtu. Illas si cogitamus, duplicem inprimis voci huic significationem tribuunt scriptores sacri. Adpellant enim mysteria non solum ea, quæ intelligi quidem possunt; varias tamen ob causas obscura nobis sunt d); sed etiam, quæ humanæ cognitionis, limitibus circumscriptæ, vires omnes superant: quæ esse quidem et existere, scripturæ sacre testimonio persuasi sumus; at, quomodo illa sint, ignoramus. Ita mysterium vocatur seruatoris nostri *ἐνταξενος* *γυμνασιου*, siue *ἐνανθρωπωσης* e), item salutare dogma de mortuorum ad pristinam vitam reditu f). deque sapientissimo, quod deus de redimendo genere humano cepit, consilio g). Septuaginta interpretes eodem modo hoc vocabulo vsi sunt; cum de iis, quæ ratio humana opem denegat, deus debet manifesta facere h); tum de iis,

A 3 quorum

- d) *sciron*. IIII. cap. 6. p. 110. de i. Col. 36
 x) de latina lingua, libr. VI. cap. 2.
 y) libr. IIII. epist. 18. ad Attic. libr. I. de orat. cap. 47. libr. II. de legib. cap. 14. libr. II. de natura deorum, cap. 23. libr. IIII. iuscul. quest. cap. 25.
 z) libr. V. iustit. orator. cap. 13.
 a) vir. Alcibiad. cap. 30.
 b) libr. V. cap. 1. §. I. iustit. orator.
 c) epigr. IIII. 65.
 d) *Marb*. XIII. II. *Marc*. IIII. II. *Luc*. VIII. 10.
 e) I *Tm*. III. 16.
 f) I *Cor*. XV. 51.
 g) *Rom*. XVI. 25. *Col*. I. 26, 27. *Eph*. I. 9. Adde *MATTH. FLACIVM clau. script. sac. tom. I. p. 720. et AD. RECHENBERGIUM. hierolexic. p. 4086. sq.*
 h) *Dan*. II. 18. 19. 27. sq. et v. 47.

quorum intelligentia per se facilis quidem; perdifficilis tamen eam ob
 causam est, quod ab his, qui sciunt ea, silentur atque obteguntur i).
 Apud antiquiores denique christiana disciplina doctores vocabulum
 nostrum, ut IO. CASP. SVICERVS k) docet, triplicem praecipue habet
 significandi vim. Primum quamcumque rem arcanam, quae non omnibus;
 sed paucis solummodo traditur, designat l). Deinde de iis usurpatur,
 quae homini non; nisi ex oraculis diuinis; vel singulari numinis patefa-
 ctione cognita sunt, et quae ipse penitus rimari rationisque humanae
 auxilio perferutari minime potest m). Denique nomen hoc omnibus iis
 sacris caerimoniis, ritibus, et quibuscumque rebus est tributum, quae
 συμβολικαί, vel traduntur; vel peraguntur, et quarum vera notio,
 indoles et ratio certis, quasi symbolis et signis, aliud menti; aliud sen-
 sibus externis exhibentibus, inuoluta est et sub hoc inuolucro quasi
 latet n).

III

HAEc eam ob causam disputavi, ut breuem doctrinae de myste-
 riis philosophicis historiam daturis mihi via quodammodo paullo expedi-
 tior redderetur et ex ipso vocabuli huius usu pareret, inter veterum
 mysteria discrimen esse statuendum, aliaque vere et merito; alia contra
 falso nomen hoc olim tulisse. Vti enim, si de veterum mysteriis phi-
 loso-

2) apud Siracid. xxvii, 17. Vide
 ABRAAM. FROMMIVM concordant. graec.
 tom. II. p. 61. 22
 k) thesaur. ecclesi. tom. II. p. 381.
 Adde ADAM. RECHENBERGVM hie-
 rolexic. p. 1086. sq.
 l) patet id ex testimonio THEODO-
 RETI comm. in cap. XI. ad Rom. tom. III.
 operum. p. 271. et in 1. epist. ad Corinth.
 cap. xv. tom. eodem operum p. 206. Ibi,
 μυστηρίων, inquit, λήυσται τὸ μὴ πάντι δηλο-
 μων, ἀλλὰ μόνοις τοῖς φίλοις διαγγενομένο,
 mysterium dicitur, quod non omnibus decla-
 ratur; sed solum amicis creditur.
 m) vti enim generatim doctrinam
 euangelicam, duce PAVLLO, Coloss. III, 3.
 3. μυστηρίων vocant ordinis sacri patres;
 sic speciatim dogmati de Christi incarna-

tionem apud ISIDORVM PELYSIOTAM
 libr. II. epist. 192. p. 214. 215. operum,
 edit. Paris. item spirituali seruitoris
 cum piorum ceteri coniunctioni istud
 nomen tribuitur. Vide THEOPHYLA-
 CTVM ad 1 Cor. II, 7. p. 178. edit.
 LINDSELLI: THEODORETVM comm.
 ad Coloss. I, 26. tom. III. operum p. 350.
 et GREGORIVM Nyssenum vit. Gregor.
 zbaunaturg. tom. III. p. 567.
 n) eam in rem sacramenta μυστήρια
 vocantur a CHRYSOSTOMO ad Ioann.
 XVIII, 34. tom. VIII. operum, p. 546.
 et alibi: inprimis baptismus, a GRE-
 GORIO Nazianzeno, orat. XXXVIII.
 p. 632. et sacra coena ab AVCTORE
 Synops. scriptur. tom. II. operum ATHA-
 NASII p. 124.

lofophicis quærat, ad hanc classem neququam ea debent referri, quæ in sacrorum cultu olim mysteriis, quemadmodum supra diximus, sunt adnumerata; ita ipsa antiquiorum sapientum placita et dogmata intuentibus multa, scio, sese oblatura, quibus nomen hoc datum fuit, quamuis illa nulla ratione et vii par est, id rueri posse videantur. Res ipsa satis id declarabit, et, quæ veteres philosophi, verorum sacrorum expertes, comminiscuntur, mysteria pro diuersa huius vocabuli olim vsitata significandi vi ac potestate diiudicanda esse, haud obscure docebit. Ut vero omnia, quæ de hoc argumento dici forte queant, eo luculentius pateant, tempora inprimis inter se debent discerni et antiquiora prius perlustrari; quam ad recentiora veniamus. In illis quum pro seculorum et gentium diuersitate diuerso habitu philosophia in scenam prodire visa est, haud inconsulto me, arbitror, facturum, si philosophiam ebraicam a barbarica: hanc a græca: græcam a romana: romanam a christiana distinxero. Sequar tamen summam in dicendo breuitatem, satis pro instituti mei ratione habiturus, si non tam argumentum, quod per se amplissimum est, excussisse: quam res, diligentius excutiendas, indicasse æquis lectoribus in præfenti videar. Inprimis vero in recentiorum temporum doctrinæ huius historia tanto ero breuior; quanto maiorem præ me video dicendorum campum.

V

IN antiquiorum sapientum cætu ebraeorum doctores agmen a nobis compositum ducant, post hos sequantur philosophiæ, quam barbaricam dicere solemus, duces et antesignani. Ad illorum philosophiam arcanam quod atiner, nolo iam fufe ostendere, quam rerum naturalium abstrusissimarum cognitionem iudæi in maioribus suis, cum qui ante; tum post fatalem illant terrarum proluuiem vixerunt, reperisse, sibi videantur. Neque enarrare, animus est, quæ exempli causa ea in re de Noacho, eiusque posteris o): de Chami libris chemicis et philosophicis p): de Abrahami magna, quam de deo eiusque natura habuerit, arcana scien-

o) vid. IO. ALB. FABRICIVM cod. pseudopigr. ver. rest. rom. I. p. 241. et virum summe reuerendum CHRIST. AVG. HEVMANNVM act. phil. part. VII. p. II. seq. et adde, quæ impostor ille

viterbiensis IO. ANNVS Berosi nomine comminiscitur; libr. III. p. 24. p) lege celeberrimum IACOB. BRVNERVM historia critica philosoph. rom. I. p. 71.

scientia q): de Iacobi arcanis physiceis r): de Iosephi summa in hoc litterarum genere eruditione s): de philosophia occulta mysterisque philosophicis Mosis t): de Salomone, quem multi naturæ mysteriorum, follerissimum faciunt scrutatorem u): de Daniele, qui chaldaicorum philosophorum institutione vsus naturæque pariter ac artium mysteria follerter rimatus esse, fertur x): de Iobo denique eiusque diuino libro, naturalis philosophiæ arcanorum plenissimo y), comminisci et Iudæi; et alii doctissimi viri solent. Id modo adnotari hoc loco inprimis velim, antiquissima ætate doctrinam de deo, anima humana angelisque vna cum aliis arcana philosophiæ capitibus in hac gente, oraculis diuinis addictissima, puram conseruatam; post Esræ vero tempora multis humani ingenii placitis, quorum religiosissimos custodes et defensores iudæi sese præbebant, corrumpi cœptam esse: eo tum æuo occultam illam, quam Mosis tribuunt et ab Esra litteris mandatam volunt, philosophiam iudaicam; siue potius kabbalam admodum fuisse commendatam z): inter or-

- q) apud PHILONEM libro de Abrahamo p. 360. operum. n) vide IO. DE PINEDA, *libris viii. de rebus Salomonis*, qui Moguntiae prodierunt, c. 10. 12. coll. IO. FRANC. BVDDÆI libro excir. p. 53. r) eius rei documentum nonnulli dixerunt, c. 10. 12. coll. IO. FRANC. BVDDÆI libro excir. p. 53. s) vid. IUSTINVM *lib. xxxvi. cap. 1. cæl. BVCKERVM libro excirato*, p. 76. et venerandum aium, IO. FRANCISC. BVDDÆVM, *introd. ad hist. philof. ebraeorum*, p. 27. t) conf. CLEMENS Alexandrinus, *libr. i. Stromar.* p. 411. operum, edit. POTTERI, AVCTOR *questionum ad orphodoxos*, quæ IYSTINO martyri, vulgo tribuuntur, *num. xxv. p. 450. operum IYSTINI* edit. Benedict. ORIGENES *contra Celsum*, *libr. III. p. 478. et libr. VI. p. 640. tom. I. operum*, ed. CAROL. DELARVE, ex recentioribus FABRICIVS, *codic. pseudepigr. ver. rest. tom. I. p. 826.* Scriptores de philosophia Mosis commemorat celeb. HEYMANNVS, *act. philof. part. VII. p. 25.* u) vide IO. FRANC. BVDDÆVM *libro memorato*, p. 62. sq. De Iudæorum kabbala vide, præter IVL. BARTOLOCCII *librorbecam rabbinicam* et singulares de ea dissertationes IACOBI ALTINGII, HENR. IAC. VAN BASHVYSEN, GABR. COLLANCELII, ANDR. SENNETTI aliorumque, IO. KEVCHLINVM *libris III. de arte kabbalistica*, Francof. c. 12. 17. CLXXII. fol. 10. PISTORIUM *tom. I. scripto.*

tas, deinde varias sectas, varias quoque lites, quæ ad disciplinam πνευματολογίας spectarunt, motas esse: magis magisque postea παραδόσεων humanarum aliorumque falsorum dogmatum colluue doctrinam de deo eiusque attributis: de anima et aliis spiritibus esse deprauatam et corruptam: seruatorem nostrum saniore sua disciplina commentis illis graniter se opposuisse; iudeos vero, ex tenebris emergere nolentes, etiam post eius tempora erronea suæ philosophandi rationi adhæsisse omnemque in eo posuisse operam, ut falsa sua, etiam de naturæ mysteriis, dogmata litteris mandarent atque ab obliuione vindicarent. In ipso quidem talmude de ritibus magis ac carimoniis in utramque partem: quam de mysteriis philosophicis disputatum est; non tamen alii defuerunt, qui secretioris philosophiæ amantissimos sese ostenderent, in quorum numero, præter ARIBHAM eiusque discipulum SCHIMEONEM, fuisse auctorem libri כהן inque hoc multa de occulta sapientia iudaica disputari, satis manifestum est et exploratum a).

Post horum sapientum tempora magna est apud hanc gentem in rebus, ad humanam sapientiam spectantibus, ut in ceteris disciplinis, caligo consequta, quæ ante vndecimum et duodecimum seculum vix ac ne vix quidem vel aliquo saltem modo disselli potuit ac dissipari. Ideo etiam mysteriis philosophicis parum certe adrentionis tributum esse videtur vsque ad ABR. ABEN ESRAE ætatem, quem summum mysteriorum philosophiæ iudaicæ amatorem fuisse, ferunt b). Post hunc celeberrimum gentis suæ doctorem iudaicorum philosophorum grex in duas quasi cohortes disperire se, visus est, quarum altera, maiorum vestigiis vnice insistens, antiquæ arcana; siue cabbalisticæ disciplinæ eiusque placitis defendendis studia sua addixit; altera, quæ magis sapiebat, reiectis multis illis commentis, haustum ab arabicis doctoribus aristotelicam

philo-

scriptorum artis cabbalisticæ, Basil. CIO
10LXXVIII. fol. CHRISTIANVM
KNORR a ROSENROTH in cabbala de-
nudata, cuius tom. I. Salisbac. CIO
CLXXVII. tom. II. Francof. ad Mœnum
CIO 10CLXXXIII. 4. prodiit: IO.
HENNINGVM in cabbalologia; siue breui
institutione de cabbala, Lipsiæ CIO 10CL
XXXIII. 8. THEODORIC. HACKSPA-
NIYM breui expositione cabbale iudaicæ;

p. 282. eius miscell. sacror. IO. HENR.
HOTTINGERVM thesaur. philol. libr. I.
cap. 3. sect. v. IO. LEVSDENIYM phi-
lol. ebraeæ, diss. XXVI. aliosque, laudatos
a IOAN. CHRIST. WOLFIO bibliotheca
ebraeæ, tom. II. p. 1243. sq.

a) conf. BYDDEVM loc. excir. p. 128.
et 134.

b) vide, præter alios, IVL. BARTO-
LOCCIYM bibl. magn. rabbin. tom. I. p. 36.

philosophiam cum iudaica quodammodo confociare atque etiam de aliquot philosophicis mysteriis curatius et doctius; quam antea factum fuit, præcipere studuit. Vbi tota ebraeorum doctorum de his mysteriis philosophandi ratio generatim consideratur, manifeste patebit, eos principis, quæ experientia nituntur et iis, quæ sola humana maiorum *παράδοσει*, idem pretium statuisse, quumque in his perplura fuerint commentitia et falsa, in multis rebus mysteria sine omni causa quæsiuisse. Accedit, eos futilibus quæstionibus, de quibus in vtramque partem disputari potuit, discutiendis operam dedisse easque pariter atque arcanas et paucis cognitatas naturæ vires: multa porro obscura et intellectu difficilia, ænigmatibus verius; quam mysteriis adnumeranda, ad horum classem et numerum retulisse; neque satis ea, quæ in oraculis diuinis patefacta nobis sunt, a veris philosophicis mysteriis fecernere ac separare potuisse; aut in his diiudicandis diuersos humana de rebus naturalibus cognitionis gradus rite et vti debebat, obseruasse.

VI

MISSA ebraica philosophandi ratione, ad *barbaricam* accedamus et, quæ mysteria Chaldæi: quæ Aegyptii: quæ Persæ habuerint, paucis videamus c). Inter *Chaldeos* ZOROASTER inprimis mysteriorum philosophicorum doctor habetur, cuius *magia* *Δεεγγυμή* in rituum quorundam, ad mirabilia efficienda et euocanda deorum et dæmonum auxilia necessariorum, mysteriis posita esse, fertur d). Erant *Chaldæi* magiæ et vaticinandi artis stu-

c) digni sunt, qui hic legantur, scriptores de philosophia barbarica, atque in his præter alios: OTTO HEVRNIUS, *libris duobus antiquitatum philosophiæ barbaricæ*, Lugd. Batau. C1D10C. 12. quibus additum est CHRISTIANI BRVNINGII *breviarium philosophiæ barbaricæ*: CHRIST. KORTHOLTYS *tractatu de origine, progressu et antiquitate philosophiæ barbaricæ, ethallica, persicæ, ægyptiacæ, iudaicæ et gallicæ*, Ienæ C1D10CLX. 4. GEORGIUS HORNIVS *libro secundo historia philosophicæ*: GER. IO. VOSSIVS *de secretis philosophorum*, cap. I. et II. THOM. STANLEIVS *libris IIII. historia philosophicæ orientalis*, cum notis IO. CLERICI, Amstelod. C1D10CLXXX. 8. aliisque,

a viro summe reu. CHRIST. AVG. HEVMANNO *acris philosophicis*, part. VIII. p. 174. excitati.

d) lege IAC. BRVCKERVM *hif. critic. philos. tom. I. p. 126.* et adde de Zoroastre diferentes: IOAN. IESSENIUM *in Zoroastre*, Witteb. C1D10LXXXIII. PETR. LAMBECIVM *prodrómo hif. luser. libr. I. cap. 5. §. 4.* GABR. NAVDAEVVM *apolog. pro magiæ suspectis*: PETR. DAN. HVETIVM *demonstr. euangel. propos. IIII. cap. 5. p. 73.* edit. Paris. THOMAM HYDE *hiflor. relig. veterum Persarum cap. XXII. p. 290. et cap. XXIII. p. 307.* IO. ALBERTVM FABRICIVM *bibliothec. græcæ, libr. I. cap. 36. vol. I. p. 242.*

studiosissimi, et, utriusque disciplina apud eos principem mysteriorum philosophicorum partem constituebatur e); ita ipsam de deo eiusque natura: de ceteris diis: de demonibus ac heroibus doctrinam philosophicam summo studio celabant: eam obscurissimorum symbolorum et enigmatum velis tegebant ac paucissimis aditum ad abditos illos abscondite eorum disciplinae recessus patefaciebant f). Hac re et, quod aliam de diis et demonibus doctrinam arcanam; aliam popularem et plebeiam statuerant, hac re; inquam, effectum est, ut chaldaica philosophia *mysteriorum* plenissima haberetur, quoad sensum huius vocabuli vulgarem, supra definitum, reputamus. Idem quodammodo de *Aegyptiis* g) est dicendum, de quorum mysteriis integrum librum IAMBlichVS scripsit, atque in eo sacerdotis Aegyptii persona indutus, PORPHYRI ad ANEBONEM epistola respondit. Huius praelari libri, qui, iudice DAN. GEORG. MORHOFIO h), *theurgia gentium arcana, non volaticis narrationibus sparsa; sed suis rationibus deducta* complectitur, huius nimirum libri argumentum ubi spectamus ac cum hoc ea comparamus, quae reliqui

e) apud BRUCKERVM, p. 136. et 141.

f) conf. DIODORVS Siculus libr. XVII.

P. 622. *apud* *antiquitates* *hebraicas* *lib. III.*

g) nosse hic inprimis iuvat philosophiae Aegyptiorum placita et dogmata, si, quae mysteriorum apud eos ratio fuerit, rite intelligere velimus. Neque desunt, qui huius gentis res et philosophiam occultam singularibus libris illustrarunt, laudati a IO. ALB. FABRICIO *bibliograph. antiquar. cap. XXI. p. 629. et IO. IONISIO de script. histor. philos. libr. III. cap. 22. §. 8. cap. 29. §. 8. cap. 30. §. 2. cap. 32. §. 8. 9. cap. 35. §. 4. et 5.* His addendi sunt, praeter CHRIST. AVG. HEYMAN-NVM *acr. philos. part. XI. p. 660. et IAC. BRUCKERVM, hist. crit. philos. rom. I. p. 279. sq. II.* qui speciatim de hieroglyphica Aegyptiorum sapientia sunt commentati, paullo infra a me laudandi.

h) *polybist. litter. tom. I. libr. I. cap. 10. §. 6. p. 87.* Ibidem vir celeberrimus, nihil, inquit, in hoc argumento ab vno gentium philosophorum huic simile scriptum est, quod quocumque se ex Mercurii colum-

nis, quas Pythagoras et Plato in suam philosophiam transtulerint, ex innumeris antiquorum scriptis et ex certo aliquo libro, in quem veteres totam de rebus divinis scientiam congeserint, item e Chaldaeorum ac Assyriorum monumentis excerpserint, ait, ut proinde compendium theurgiae gentilis dici possit. Paulo post, §. 22. p. 91. Iamblichianum hunc librum multa habere arbitratur, ex sinceris fontibus hausta, quae etiam PETRI DANIELIS HVETII est sententia, demonstrat. euangel. p. 143. Iamblichum, ibi ait, egregium opus de mysteriis, in quo passim micent lucidissima veritatis scintillae, scripsisse; tum vero pergit: postquam enim fulgere cepit Christi philosophia, iam inde et hanc philosophiam lucis suae radiis late perfudit. Id quoniam in Porphyrii, Procli aliorumque scriptoribus perspicias; tum maxime in hoc, quem memoramus, Iamblichi libro. Sunt tamen, qui id, neque immerito, negant, et in his inprimis IO. ALB. FABRICIVS *biblioth. graec. libr. III. cap. 28. vol. III. p. 286.*

scriptores antiqui de Aegyptiorum eruditione memoriae nobis prodiderunt, facile patebit, alia quidem religionis; alia philosophiae mysteria fuisse; vtraque tamen, quia soli sacerdotes philosophari in hac gente videbantur, arctissimo vinculo coniuncta fuisse veteresque Aegyptios in sua per hieroglyphicas litteras i) docendi ratione: in symbolica porro de diis doctrina: mystica eorum figura ac forma k): in studio magiae l): in demonologia m) et aliis disciplinis infinitam pene mysteriorum philosophicorum vim et copiam quaesivisse. Quamquam vero ea omnia nomen istud non satis; neque ubiuis, tueri possunt; adferre tamen et excutere ii simul studuerunt per plures de dei natura: de spiritibus, de anima in primis humana: de origine mali n) cer. quaestiones, quarum plurimae hodieque mysteriis adnumerantur philosophicis o). Aegyptiis Persas adiungo, gentem, cui natura benignior ingenium docile et ad litteras colendas aptum et adcommodatum largita fuerat. Ac de iis quoque idem fere, quod de Chaldaeis atque Aegyptiis, est adfirmandum. Erat apud ipsos philosophia cum religionis, illius nempe, quam sapientum cohors et omnes, qui supra vulgus sapiebant, profitebantur placitis

i) de quibus, praeter PIERIUM VALERIANUM in hieroglyphicis aliosque scriptores, a IO. ALB. FABRICIO *biograph. antiquar.* p. 629. memoratos, vide ROBERTUM CLAYTONIUM in *den Anmerkungen zu den Tage-Reisen von Gros-Cairo nach dem Berge Sinai, Hannover.* CIOIO CCLIIII. et L. B. SCHMACHERUM in *dem Versuch, die dunklen und versteckten Geheimnisse in den hieroglyphischen Denkbildern aufzuklären, Gueferyt.* CIOIO CCLIIII. 4. Multum etiam operæ consumit in hoc litterarum genere ATHANASIVS KIRCHERVS, cuius *ælipus aegyptiacus* et *obeliscus pampylivus* vna cum LAVR. TIGNORII *mensa isaca* ad idem argumentum spectant.

k) videatur vir cel. PAVLL. ERN. TABLONSKIUS in *parabeo Aegypti.* Francof. CIOIO CCL. *citatum supra.*

l) vide AVSONIUM *epist.* XIX. et adde, quae de hieroglyphica Aegyptiorum magia, praeter alios, differunt: GILBER-

TVS GAVLMINVS ad *vitam Moysi, libr.* I. cap. VII. p. 262. et cel. IAC. BRVCKERVS *hist. crit. philos. rom.* I. p. 279.

m) vide eundem, p. 295.

n) patet id luculenter ex supra laudato IAMELICHII de *mysteriis Aegyptiorum* libro.

o) in ipsa veterum, in primis Aegyptiorum, doctrina symbolica multa rperiuntur, quibus naturæ mysteria adumbrata olim fuisse, maxime est probabile. Recte DAN. GEORC. MORHOFFIVS, non existimandum est, inquit, adeo stolidos et ineptos fuisse sagacissimos populos, ut, quae vulgo de eorum sacris tradantur, eo sensu accipi velint, quo se nobis exhibent, ii praecipue, qui eorum fingendorum auctores fuere. Alii sub hoc enigmatate sensus latent, mysteria scilicet naturæ secretioris, quod ut suspicione attingerent multi; ita fuit interpretor interpretes Davor, cuius alterque hodie Oedipus, qui aliquid de iis prodiderit, *polyhist. liter. rom.* I. libr. I. cap. 10. §. 5. p. 87.

placitis arctissime coniuncta. In utroque quasi campo multa mysteria videre sibi videbantur ipsi philosophi, ex quorum difficultatibus quum explicare se studerent, factum est, ut varia dogmata, inprimis de deo: de duobus simul æternis principiis, bono altero; altero malo: de natura spirituum excogitarent et amplecterentur, quæ, quum omni fundamento destituta essent: saltem non ita, ut merito debebat, probari possent, ipsam sæpe de eiusmodi mysteriis scientiam longe grauioribus obstruxerunt difficultatibus atque in vias delapsi sunt, ex quarum scopulis vix ac ne vix quidem potuerunt emergere p). De aliis gentibus, quarum philosophia *barbarica* habetur, consulto taceo. Etsi enim eas multa de spiritibus, demonibus, animabus humanis earumque cum origine; tum post solutum corporis vinculum statu dixisse, haud obscura confirmant veterum scriptorum testimonia; tamen, quod ipsi figmentis, nugis et fabulis magis; quam sanæ et ab omni præiudicata opinione remotæ rationis principiis delectabantur; nec, quid in ipsis eiusmodi capitibus philosopho difficile et sæpe inexplicabile est, animaduvertebant, non æque comode iisdem mysteria philosophica tribuenda esse, videntur. De ipsis vero barbaricæ philosophiæ mysteriis hæc potissimum generatim obseruari velim. Primum sæpe philosophi illi præter omnem necessitatem mysteria finxerunt, ob multa, ipsis a maioribus tradita, falsa dogmata, quæ, etsi omni carebant fundamento; verissima tamen ab iis habebantur. His mysteriis deinde accedebant alia, eo inprimis consilio a fraudulenta sacerdotum turba excogitata, ut his superstitionem alere: plebem in officio continere sibi que ac imperantibus summam existimationem atque auctoritatem conciliare possent. Non negandum tamen porro est, illos quando-

B 3

p) de Perfarum philosophia egregie doctissimeque est commentatus THOMAS HYDE, cuius *historia religionis veterum Perfarum* Osonii MDCCC. prodiit. Sunt tamen in hoc, ceteroquin præclaro, opere multa, quorum causa merito aliorum reprehensionem auctor incurrit, nominatim PETRI BAYLI *dictionar. historico*, voc. *Zoroaster* p. 3077. et MELCH. LEYDEKKERI de *vario reipubl. ebraeor. statu*, libr. V. cap. L. Adde de hoc libro iudicia IO. LONSII de *scriptorib. histor. philof.* libr. III. cap. 38. §. 4. p. 224. per-

illustris IO. LAVR. MOSHEMI *hist. christ. antiq. sec. I. part. II. cap. 1. §. 2. p. 70.* et cel. IACOBI BRUCKERI *hist. crit. philof. rom. I. p. 144.* Alios de Perfarum philosophia scriptores commemorat vir summe rei. CHRIST. AVG. HEVMANNVS *acris philof. part. VIII. p. 185.* quibuscum ii, qui de Perfarum magis commentati sunt, conferri debent, laudati a IO. CHRIST. WOLFIO *cur. phil. et crit. in quatuor euangel. p. 26.* et MICH. LILIENTHALIO *archinar. biblico novi testamenti, ad Matth. II, 1. p. 19.* VINDICAT

quandoque de iis rebus, quæ et nostra ætate in philosophicorum my-
 steriorum classe sunt, differuisse et, quid statuendum de iis sit, pronun-
 tiasse. Adde, eos e contrario in difficillimis rebus mysteria, de quibus
 hodie quæritur, non vidisse, cum quod rerum naturam earumque causas
 atque effectus non ita, uti par erat, scrutabantur; tum quod de iisdem
 sæpe alias, quam nos, quamvis erroneas, sibi formabant notiones. In-
 uenerunt præterea in multis quæstionibus, nominatim de mali origine,
 de mundi ortu, ceter. haud leues et sæpe vix superandas difficultates, quas ut
 soluerent, haud raro falsa amplexi sunt principia. Ad extremum in horum
 philosophorum mysteriis nequiquam negligendum est discrimen, quod
 inter mysteria, vulgari et philosophico sensu sic dicta, positum esse,
 supra monui. Multa enim pro mysteriis venditata, quæ ad paucorum
 debebant peruenire notitiam; aut quæ ad ænigmatum ordinem tutius
 amandari debuissent,

VII

HÆC de philosophiæ barbaricæ mysteriis. Age, videamus etiam
 eorum apud *græcos* philosophos rationem et conditionem. Amplissimus
 sane hic nobis sese offerret dicendi campus, si institutum nostrum longio-
 rem permitteret orationem. Summatim et breuiter argumentum hoc
 attingere, nobis in præsentia liceat. Ad remotissima tempora, quibus phi-
 losophia adhuc fabularis viguit, nolo iam descendere; aut de mysteriis
 orphicis; siue arcana illa antiquissimi græcorum doctoris ORPHEI disciplina
 fufe disputare. Quantacumque enim Græciæ, tum rudi et illiteratæ,
 etiam sunt visa orphica illa mysteria; saris tamen veterum scriptorum
 testimoniiis comprobatum est, ea nihil fere; nisi multas de deo eiusque
 natura: de mundi origine: spiritibus ac dæmonibus fabulas complexa
 esse ipsaque hæc commenta totamque suam doctrinam, qualiscumque
 fuerit, multis hirglyphicæ scientiæ velis ORPHEVM inuoluisse q).
 Taceo quoque de mysteriis, in sacrorum cultu ab ORPHEO institutis,
 cuiusmodi Cereris et Bacchi initia et orgia fuerunt, inprimis, quoniam
 ea non ad philosophiam; sed ad religionis cultum videntur spectare; ad-
 hæc autem non tam in veris mysteriis; quam in silentio eorum, quæ
 initiati vel viderant; vel audiuerant, in silentio, inquam, illo, vnico fere
 horum

q) dignus inprimis est, qui de hoc
 argumento legatur ANDR. CHRIST.
 ESCHENBACHIVS in *Epigene de poesi or-*

*phica; siue in prisca orphicorum carminum
 memorias commentario*, Norimbergæ,
 MDCCCLII.

horum mysteriorum fundamento, erant posita. Mitto EPIMENIDEM philosophum, quum ea, quæ de *mysteriis* fertur scripssisse, ex arcanae veterum græcorum sacerdotum disciplinæ magis; quam ex philosophiæ fontibus hausta fuerunt *r*). Mitto oraculorum in Græcia mysteria, quæ iidem ad præsens institutum minime pertinent, et ad ea tempora, quibus philosophia ad artem cæpit in Græcia reuocari, me conuerto. Quum per duos quasi ramos sapientiæ humanæ disciplina ibi fuit propagata, aliæque inter philosophos græcos sectæ a Thalete; aliæ a Pythagora ortæ, vt et in hac mysteriorum historia vtrumque illum præcæ philosophiæ fontem respiciamus, rem ipsam, arbitror, postulare. Ad alterum igitur ramum ionicam, socraticam, platoniam, peripateticam et stoicam: ad alterum pythagoricam, eleaticam et epicuream philosophiam referemus, ac de singulis, licet breuissime, quædam præcipiemus. Sectæ ionicæ auctor Thales fuit, qui, quum non tam ad morum disciplinam; quam ad cognoscendas naturæ vires animum referret, rerumque naturalium et in his quoque *ἰσότητων*, corporis expertum, earumque modum, conditionem et operationes scrutaretur *s*), non potuit non, in hoc campo constitutus, in multos scopulos incidere: cognitionis nostræ limites experiri, verbo: mysteria offendere philosophica. Idem tenendum est de eius sectatoribus, qui in eodem stadio virium suarum fecerunt periculum. Satis aperte id CICERO *t*) testatur, qui Socratis mentionem facit, ac *primus*, inquit, *a rebus occultis et ab ipsa natura inuolutis, in quibus omnes ante eum philosophi, scilicet ioni, occupati fuerunt, auocauit philosophiam et ad vitam communem adduxit.* In Socratis schola parcissimos deprehendimus mysteriorum philosophicorum æstimatores. Quum enim iste sapientiæ doctor, quemadmodum CICERONEM testem modo produximus, morum disciplinæ formandæ magis; quam rerum naturalium studio, delectaretur, parum quoque de arcanis philosophicis sollicitus videretur fuisse, ac, quamuis ea, quæ ad doctrinam de anima, deo spiritibusque pertinent, haud penitus prætermiserit; sed, quid et de his argumentis statuerit, vt inprimis ex PLATONIS *Phedone* constat, profellus

r) vide DIOGENEM LAERTIVM *libr. I. segm. 109. p. 69.* Adde THOM. STANLEIVM *hist. philos. p. 93.* et cel. IAC. BRUCKERVM *hist. crit. philos. tom. I. p. 421.*

s) vide CICERONEM *de diuinat. libr.*

t) *cap. 10. LACTANTIUM de falsa religione, libr. I. cap. 5. §. 16.* DIOG. LAERTIVM *libr. I. segm. 24.* aliosque apud virum summe reu. IAC. BRUCKERVM *libro laudato, p. 465.*

z) *libr. I. iusc. quest. cap. V.*

fectus sit; neutiquam tamen in abditos hos arcana disciplina recessus ita penetravit, ut, quæ in his rebus perfecte adæquatur ratio humana, sibi relicta; quæ minus, rite et vti par est, cognosceret *u*). Idem quodammodo non solum de Socratis discipulis XENOPHONTE *x*), AESCHINE *y*), CRITONE *z*), SIMONE, CEBETE, quos animi, quam ingenii formandi excolendique, studiosiores fuisse, constat; sed etiam de omnibus fere illis sectis ac scholis, quæ ortum suum socraticæ disciplinæ debere se, gloriabantur, est statuendum, nominatim de *cyrenaica*, ab Aristippo condita, moralis philosophiæ amantissima; de *cristica*, cuius sectatores EUCLIDEM *Megarensē*, EVBVLIDEM, ALEXINVM *Eliensē*, APOLLONIVM CRONVM, DIODORVM CRONVM, STILPONEM aliosque sophismatum potius; quam mysteriorum aucupes extitisse, satis superque notum est *a*): de *eliaca* porro, de cuius placitis nihil fere certū hodie definire licet, deque aliis, quas breuitatis causa silentio transmittō,

VIII

MAGIS vero attentos tenere mysteria philosophica PLATONEM eiusque discipulos, ut fama; sic et rerum naturalium studio ceteris facile superiores. Etsi enim in platonica schola multa mysteriis olim sunt adnumerata, quæ nomen hoc, ubi philosophicam vocabuli huius significationem reputamus, nullo fere pacto rueri possunt: etsi ipsa docendi ratio: dogmata celandi; neque divulgandi in hac familia introducta consuetudo *b*): philosophi porro huius λόγοι ἀπόρητοι *c*): eius denique ambigüe et obscure loquendi sententiamque dicendi studium *d*) aliaque iis maxime discipulis, qui summa familiaritate ab ipso minus digni habiti, mysteria videbantur, quæ talia non erant, et quo sine dubio illa arcana; nec vulganda PLATONIS dogmata, quæ NUMENIVS, philosophus platonicus, singulari libro descripsisse dicitur, sunt referenda; neuti-

u) patet id luculenter, si XENOPHON philosophis veterum cristicis, Iena c10 libr. III. memorabilium p. 800. sq. paulo attentius legatur. IOCCLV. editam.

x) vide EYNAPIVM, *vir. sophist.* p. 2. *b*) conf. cel. BRUCKERVM *hiss. critic. philos.* tom. I. p. 660.

y) lege cel. IAC. BRUCKERVM *hiss. critic. philos.* tom. I. p. 576. *c*) vide PLATONEM *epist. VII.* tom. III. p. 341.

z) apud eundem, p. 577. *d*) lege DIOGENEM LAERTIVM

a) lege nostram *commentationem de* libr. III. *segm. 63. 64.* p. 201.

siquam tamen negandum est, et Platonem; et eius sectatores, cum qui in vetere; tum noua academia fuerunt, de multis rebus, quæ hodieque acutissima philosophorum exercent ingenia, subtiliter ratiocinatos esse. Eo maxime eius de ortu mundi: de origine mali: de dei natura: de angelis et demonibus: de horum pariter ac animæ nostræ essentia, virtutibus operationibusque disputationes suo quasi iure sunt referendæ e). Idem tenendum est de magni huius doctoris discipulis, tam iis, qui veteri; quam qui noua academia addictos sese sunt professi, ut ex supra laudato IAMBELICHI de mysteriis libro, haud obscure, puto, intelligi. Recte enim GERARD. IO. VOSSIVS f), non posse aliunde melius; quam ex hoc opere, arbitratur, cognosci, quid et platonici de diuinis rebus senserint, quum IAMBELICHVS, platonici magistri, PÖRPHYRII institutione vsus, Aegyptiorum et Chaldaeorum opinionem sic referat, ut idem ipsum statuisse, haud facile negari queat g). Reliquorum platoniorum de spirituum natura et affectionibus placita id etiam testantur, quæ si vellem fusius recensere, ne limites suos transgredereur oratio mea, non sine causa verendum mihi foret. Id vnicum tantum addere liceat, quamuis platonici rei veritatem quæ sensuum nititur testimoniis atque experientia, in dubium quam maxime vocare sibi sumserint; tantum tamen abesse, ut hoc modo mysteriorum seopulos euitauerint; ut in longe

e) vid. IACOB. BRVCKERVM *histor. crit. philos. tom. 1. p. 179. sq.* Reliquit etiam Plato singulare dialogum, ΠΑΙΔΩΝ inscriptum, de anima immortalitate, ex quo *Λεξαλογία* platonica haud obscure potest cognosci. Faterur tamen philosophus simul in hoc libro, certam de hoc argumento demonstrationem in presente vita sine diuina patefactione adferri haud posse. *Εἰ μὴ τῆς, inquit, δωαιτο ἀοφάνιστος κοῖ ἀνδυστοτος ἐστὶ βεβαιοτος ὀχματος ἢ νοῦς δεῖς τῶος διαπορεῖται.*
 Lege IO. ALB. FABRICIVM *bibliothec. Græcæ, libr. III. cap. I. vol. II. p. 3. et IO. varia de Platonis erroribus Λεξαλογίας erudite adnotantem. Huc pertinet quoque alius eiusdem doctoris liber: Αλεβηδος ὁ μελέως ἢ πρεσβυτερος ἀνδρωτες.*

in quo de nexu animæ et corporis, quod illius instrumentum esse contendit, multa differuntur. Adde laudatum FABRICIVM loco memorato p. 14. et 36. seq. ubi eos memorat, qui de vita et philosophia Platonis sunt commentati. In his imprimis dignus est, qui legatur CLAVDIVS FLEVRY, cuius elegans de philosophia Platonis dissertatio aditæ est eius tractatu de delecto ac melibōo studio, gallice edito Bruxellis c. 130 c. lxxxviii. et c. 130 c. vii. 12.
 f) de secretis philos. cap. II. §. 6. p. 16.
 g) IAMBELICHVM enim platoniorum philosophiæ addictum fuisse, testantur: AVGVSTINVS de ciuitate dei, libr. VIII. cap. 12. rom. VII. oper. p. 154. ed. Bened. Antwerp. et IYLIANVS; orat. III. p. 146.

longe plures incidisse eos; res ipsa satis et abunde confirmet, id quod, si tempus permitteret, facili negotio, credo, posse demonstrari.

VIII

SED satis de Platone, ARISTOTELEM a veterum sapientum, imprimis Platonis placitis, eiusque philosophandi ratione re ipsa, saltem, ubi id non poterat, verbis dissentire data opera voluisse, nemo facile negabit; hoc tamen simul omnes fateri oportet, parum cum de *πνευματολογία*, si a *ψυχολογία* discedamus, fuisse sollicitum; neque multum mysteria illa *πνευματολογικά* curasse. Eius vero de mente et anima humana, quam ab illa distinguit, doctrina obscurissima, ut interpretum ingenia eo præcipue ævo, quo istius auctoritas summa erat, mirum in modum defatigavit; ita ipse, multa nostra rationi in hac philosophiæ parte incognita, saltem haud penitus perspecta esse, luculenter confitetur *h*). Taceo de iis, quæ de intelligentia æterna, tamquam mentium fonte, deque aliis tam obscure pronuntiavit, ut, si non ipsa eius dogmata; verba tamen, quibus in hoc argumento usus est, interpretibus magna olim arcana fuisse, videantur. De philosophiæ aristotelicæ sectatoribus deque iis, qui de mente, de anima, de intelligentiis, imprimis de qualitatibus occultis *i*) disseruerunt, deque aliis rebus, quæ commode ad arcanam philosophiam veterum possunt referri, ne nimis me diffundam, taceo. Stoicorum doctrina multa de deo eiusque natura complexu suo tenet, quæ huius philosophiæ amatoribus, iis

h) lege CLAVD. BERIGARDVM *circul. pisan.* p. 126. Scripsit etiam ipse ARISTOTELES tres libros de anima, quorum primo veterum philosophorum de hoc argumento sententias diiudicat: secundo de anima sententia: tertio de rationali commentatur. A tribus his libris, qui hodie adhuc existant, diversus est dudum deperditus eiusdem philosophi de eodem argumento dialogus, quem Eudæmus inscripsit, a SIMPLICIO, commentarius in modo laudatos Aristotelis de anima libros sæpius excitatus. Lege IO. ALB. FABRICIUM *biblioth. græc. libr. III. cap. 6. vol. II. p. 129.* In aliis scriptis

physicis, ab hoc philosopho editis, haud pauca obuia sunt, quæ ad naturæ mysteria non immerito debent referri, licet non negandum sit, veram eius de his sententiam propter obscurum, quo delectatus fuit, scribendi genus, sæpe vix diuinari posse.

i) doctrinam cum veterum: tum nonnullorum recentiorum physicorum de qualitatibus occultis eleganter commemorat harumque diuersa genera percontet DAN. GEORG. MÖRHOFIUS *polyhistor. literar. tom. II. libr. II. part. 2. cap. 8. p. 302.*

faltem, qui sana, uti voluerunt ratione, inexplicabilia; aliis vero, qui magis sapiebant, inepta potius et veris principis contraria debuerunt videri, ne dicam de reliquis eorum placitis πνευματολογμοικ, ab iis, qui stoicorum dogmata ad iustum ordinem reducere studuerunt, curatius expositis k).

ACCEDIMVS ad alterum philosophiæ græcæ rram, ad scholam nimirum pythagoricam, cui reliquæ inter Græcos philosophorum sectæ, uti ea, quæ a nobis iam perlustratæ sunt, ionicæ ortum suum debent, Philosophia hæc celeberrima, a loco, ubi maxime floruit, Italica: ab auctore eius et conditore pythagorica dicta, multa quidem mysteria complecti olim est visa. Vtebatur enim Pythagoras pro auditorum conditione, duplici docendi modo, vulgari altero; altero arcano: neminem; nisi antea studiose et diu ab ipso exploratum, ad audienda eius dogmata; siue potius, uti vulgo putabatur, mysteria admittebat: ipse se, quum doceret; aut commentaretur, notionum mathematicarum in reliquis disciplinis philosophicis vsu, obscurissimum, suaque per id placita mysteriorum reddebat plenissima: celabat sua de deo naturisque diuinis præcepta summo studio, eorumque mysteria in vulgus ne emanarent, omni cura prouidebat l): erat præterea summus, testibus PORPHYRIO m) et CLEMENTE Alexandrino n) amator obscurorum, quibus dogmata sua, velut peplo, inuoluebat, symbolorum, sermonisque hieroglyphici et allegorici, quemadmodum ii, qui de vita et philosophia Pythagoræ sunt commentati, nominatim ex antiquioribus DIOGENES LAERTIUS o), PORPHYRIUS p) et LAMBELICHVS q), ex recentioribus,

C 2

præ-

k) vide, præter DIOGENES LAERTII, SENECAE, EPICETI ET ANTONINI imperatoris doctissimos interpretes, præ ceteris, IUSTVM LIPSIUM, manu ductione ad philosophiam stoicam et dissertationibus de physiologia stoica, aliosque, a viro summe reuerendo CHRIST. AVG. HEYMANNO ac. philosoph. part. III. p. 741. part. VII. p. 161. part. VIII. p. 478. laudatos.
l) lege, præter eos de philosophia pythagorica scriptores, quos infra commemorabo: GEORG. LANVM de pytha-

gorica ingeniorum seruitute, et IO. LVD. SCHMIDIVM diss. de silentio pythagorico, Lips. MDCLXXXVIII. lib. III. cap. m) vit. Pythagor. num. 41. n) Stromar. lib. v. p. 676. ed. POTTERI. o) lib. VIII. segm. 1. sq. p) qui vitam Pythagoræ singulari libro descripsit, editam a LVDOLPHO KVSTERO, Amstelod. MDCCVII. q) in vita Pythagoræ, quam KVSTERVS laudatæ PORPHYRII editioni adiunxit.

præter alios, a viris celeberrimis, CHRISTO, AVG. HEVMANNO, r) et IACO BRVCKERO s), laudatos, IOANNES INPRIMIS SCHEFFERS t), fufus monstrarunt. Nihilominus quemlibet, me non monente, arbitror, videre et intelligere posse, quam supra, reliquorum sapientum græcorum mysteriis diiudicandis adhibendam esse, monuimus, cautionem eandem et hic necessariam quodammodo videri, vtne arcana, paradoxa et obscura cum veris et germanis mysteriis confundamus. Si qua tamen eiusmodi quærenda in Pythagoræ schola sunt, quæri ea existimo posse, cum in eius peruersa et erronea de deo eiusque natura opinione u), quæ, falsis principiis nixa, non potuit non pythagoricos philosophos in multos detrudere scopulos; tum in illius de tribus post summum deum intelligibilium generibus x), quæ vna cum eius *ψυχολογία*, de qua singularem librum scripsisse fertur y), omnem fere *πνευματολογία*, Pythagoricam complexu suo tenent. In hac, fateor, perplura sunt mysteria; maxima tamen eorum pars, quod in erroneis *ὀρθόδοξοι* fundamentum suum habet, itidem euanescit, si ipsa, quibus mysteria illa inniuntur, principia corrumpunt. Adde paucissima de sectis *eleatica* et *epicurea*. Vt illius corrumpi et sectatores multa præcipere et defendere sibi sumserunt, quæ, si vera fuissent, mysteriorum philosophicorum numerum mirum in modum debuissent augere; ita Melissus in hac schola, doctrinam de diis permulta, quæ humanas cognoscendi vires superent, complecti debeat ac statui, falsus est z). Si hanc; siue Epicuri scholam reputamus, non tam eius *φυσιολογία*, quam *ψυχολογία* in hunc censum cadit.

r) *act. philos. vol. I. p. 370. vol. II. p. 487.*

s) *hist. crit. philos. tom. I. p. 990.*

t) *de natura et constitut. philos. italica, Vpsal. MDCLXIII.* Adde de hac philosophia differentes: GER. IO. VOSSIVM *de sectis philos. cap. VI. p. 28.* GEORG. HORNIVM *hist. philos. libr. III. cap. II.* PETR. BAYLIUM *dictionar. voc. Pythagoras tom. III. p. 2440.* THOMAM STANLEIVM *hist. philos. part. VIII. p. 658.* IO. ALB. FABRICIVM *biblioth. græc. libr. II. cap. 12. vol. I. p. 455.* CLAVDIUM LIGNIERIVM *dissertatione de secta pythagorica*, aliosque a cæl. CHRIST. AVGVST.

HEVMANNO *actis philos. part. II. p. 370. et part. III. p. 751.* Iq. laudatos.

u) compara de hac pythagorica opinione inter se effata CICERONIS *de nat. deor. libr. I. cap. 12. de senectute, cap. 21.* CLEMENTIS Alexandrini *parænes. ad gent. p. 47.* ET THEOPHILI Antiocheni *libr. III. ad Autolicum, cap. 5. p. 290. ed. WOLFII.*

x) vide cæl. BRVCKERVM *libro laudato, p. 1082.*

y) *de vit. philosoph. libr. VIII. segm. 6.*

z) vid. LAERTIVM *libr. VIII. segm. 24. p. 563.*

cadit. Quis enim epicureis mysteria denegabit, ubi illam rite expendit et ea, quæ philosophorum horum dux et antesignanus de subtilissima animæ ex tenuissimis rotundis corpusculis textura et fabrica: de horum per totum corpus transitu et cohesione: de quatuor illis, quibus hæc istiusmodi textura anima constat, naturis cet. docuit a), rite et vti par

est, examinauerit. **XI**
 HAEC de græcæ philosophiæ mysteriis. Quæ generatim intuentibus nobis er, qualis eorum ratio sit, cogitantibus idem, quod de mysteriis philosophiæ barbaricæ, et de his statuendum esse, videtur. Non negandum est, iis, quæ de anima eiusque operationibus ac virtutibus scripserint; aut, quæ spirituum conditio, quæ dei natura sit, docuerint; aut de aliis istiusmodi generis argumentis sint commentati, multa sese obieciſſe; in quibus curatius rimandis et hodie humanæ cognoscendi facultatis imbecillitatem cogimur experiri. Neque vero non quilibet historiæ philosophiæ peritus fatebitur, antiquos Græciæ sapientes in iisdem rebus ea, quæ abdita nobis et abscondita sunt, haud raro agnouisse solisque coniecturis sua de eiusmodi difficiliſſimis quæſtionibus dogmata niti voluisse. Nihilominus multa arcana Græcorum philosophiæ intunt, quæ nullo pacto probari queunt ac defendi. Non rite inter se distinguunt diuersos cognitionis humanæ gradus; neque adcurate ea, quæ certe; quæ probabiliter, cognoscuntur, nec hæc ab iis, quæ tantummodo possunt esse, dispertire solent. Eo fit, vt sæpe ibi mysteria haud videant, ubi videre ea merito magni illi philosophi debuissent. Nimis sæpe confidenter de eiusmodi argumentis pronuntiant et, vt eorum difficultatem tollant ac dispellant, quibus suffusa sunt, tenebras, principia sibi fingunt, omni fundamento destituta; aut dogmata, tamquam verissima, amplectuntur, quæ, consultius fuisset, ad minus probabiles coniecturas ablegare. Multa pro mysteriis venditant, quæ talia neutiquam sunt, seque diferimen, quod inter mysteria, vulgari et philosophico sensu sic dicta, inter arcana et obscura haberent, minus animaduerrere, luculenter produnt. Fouent præterea haud pauca principia et dogmata, ad tollendas variarum quæſtionum difficultates, excogitata; neque, iisdem longe plures per ea, quæ ex his principiis deducuntur, ipsis parari vident. Quæ omnia, si tempus foret, facillimo a me demonstrari possent negotio.

C 3 XII DE
 a) conf. ven. parentis *lexic. philof. voc. seelubeschaffenheit*, p. 2278.

DE Romanorum mysteriis philosophicis pauca adiungenda sunt. Quam nullam hi nouam scholam conderent; sed, nescio, quo fato, uicē fere græcorum philosophorum sectis adhererent, aliis huius; aliis illius Græciæ philosophi placita amplectentibus, nihil certe noui de hoc philosophiæ capite ex romano agro facile est expectandum b). Quidquid in difficilioribus illis, quæ supra attigimus, de ortu mundi: de mali origine: de dæmonum deorumque natura: de animæ humanæ viribus ac virtutibus, argumentis, præcis illis Græciæ doctoribus placuerat, in eo adqueuerunt; neque, ut nouarum in hac eruditionis humana parte rerum cupidi solent, tradita curatius rimari; aut, quantum in ardua hac et arcana disciplina ingenii et cognitionis humanæ vires possint, operose explorare studuerunt. Idem quoque de iis dicendum est, qui nulli parti adeo adhærebant, quin et aliorum dogmata probarent, et, quæ optima apud numquemque horum philosophorum ipsis sunt visa, amplecterentur. Eo pertinet haud immerito CICERO c), cuius de *deorum natura* libri quodammodo ad arcanam Romanorum, ex Græciæ fontibus hausam, philosophiam sunt referendi. Taceo de CATONE minore, ANDRONICO Rhodio et LVCRETIO, quorum hic *Φυσικῶν* epicuream litteris consignauit d): ille sine dubio eandem, quam ARISTOTELES, de anima fuit sententiam: iste stoicorum de dei natura dogmatibus sese addixit. Neque vero non, præter LVCRETIVM,

b) lege ANT. CARAFAM de *gymnas. rom. libr. I. cap. 7. p. 17. De Romanorum philosophia* PÄGINVS GAUDENTIUS data opera commentatur volumine de *philosophia apud Romanos initia et progressu*, edito primùm Pisis MDCCCXXXIII. deinde in *collectione noua librorum rariorum*, quæ Hæle prodit, fascic. II. p. 81. et fascic. III. p. 1. sq. De hoc GAUDENTII libro honorifice quidem sentiunt auctores *observationum balensium*, tom. VII. num. 9. §. 2. p. 238. et GOTTL. STOLLVS in *der historie der gelahrtheit*, part. II. cap. I. §. 60. p. 375. alii tamen; neque immerito, multa in isto recte adnotant, quæ iusta animaduersione sunt digna. Vide CHR. AVG. HEYMANNVM

act. philos. part. XVI. p. 634. et cel. IAC. BRVCKERVM *hystor. critic. philos. rom. II.* p. 4.

c) de Ciceronis philosophia singularem librum IASON DENORES edidit, de quo videnda sunt *Gundlingiana*, part. XVI. p. 121. De eodem argumento sedulo quoque est commentatus cel. CHRIST. AVG. HEYMANNVS *actis philosop. part. VIII. p. 444.* Adde GEORG. HORNIVM *hystor. philos. libr. III. cap. 5.* et IAC. BRVCKERVM, *hyst. crit. philosop. rom. II. p. 46.*

d) *libris VI. de rerum natura*, de quibus vide I. A. FABRICIVM *biblioth. lat. vol. I.* p. 47.

HIERONYMI, EVSEBII, CHRYSOSTOMI de genii, dæmonibus, aliisque arcana, quam disputo, philosophiæ capitibus opiniones in scenam producere vellem. Facile præterea a me monstrari posset, a philosophantium illorum civitatis christianæ doctorum cætu mysteria theologica cum philosophicis sæpenumero confusa; neque, quæ rationis, ab iis, quæ oraculorum diuinorum (ope mortales cognoscunt; rite, vti merito par erat, separata esse,

XIII

si ad recentiora et nostra inprimis tempora animum aduertimus, non negandum quidem est, neminem tam diuino ingenio fuisse; nec esse facile potuisse, vt mysteriorum scopulos penitus remouere; aut tenebras ex hoc philosophiæ campo dispellere ac dissipare potuerit. Hoc tamen quilibet simul veritatis amicus confitebitur, nostræ ætatis philosophorum ingenia in his difficillimis quæstionibus, si non penitus soluendis; curatius tamen excutiendis feliciori; quam antea, successu occupata fuisse. Rimari studiose, quid in veterum philosophorum ea de re placitis verum esset, quidue falsum; quæ porro principia præoccupatis opinionibus nitentur, quæ veritate. Posuerunt operam suam in eo, vt ardua illa philosophiæ capita curatius et maiori animi attentione; quam antea factum fuerat, pertractarentur, adeo, vt nullum fere arcana huius disciplinæ caput facile repèriatur, quod non diligentius nostro æuo fuerit excussum ac dilucidatum. Vt enim de iis taceam, quæ in metaphysicis libris de his argumentis disputata sunt, nonnulli speciatim de *πνευματολογία*; principe arcana philosophiæ parte, fuerunt solliciti, hique iterum inter se sunt diuersi generis. Alii enim generatim disciplinam hanc illustrarunt; alii contra singulari eius capiti et argumento lucem studuerunt accendere. Eo merito referuntur, qui de existentia et operationibus malorum dæmonum: de spectris: de obsessis horumque status indole et causa: de anima humana eiusque cum substantia; rum natura et indole; porro de eius origine: arcto illo, quod inter eam et corpus est, vinculo: de eius operationibus; affectionibus, statuque post mortem: de magia naturali deque aliis eiusmodi *ψυχολογίας* argumentis data opera singularibus scriptis sunt commentati. Quæ omnia si fusius percerere hoc loco vellem, ne scriptiois huius modum excederem, haud immerito mihi esset verendum. Sufficiat, hoc loco breuissimam historiam de antiquorum mysteriis philosophicis dedisse.

XIII

AGE vero, rem ipsam adgrediamur et, quæ mysteriorum philosophorum sit ratio, quive modus, in præsentem paullo curatius videamus. Si generatim mysteria spectes, hoc vocabulum de iis rebus, videbis, vsurpâri, quæ, quum ad nostram cognoscendi facultatem referantur, ita sunt comparatæ, vt esse eas et existere, quidem sciamus; quo autem modo sint et existant: quæ eorum indoles sit et natura: qui porro agendi modus: qualis denique inter causam atque effectum nexus, mente comprehendere ac definire, ob arcuos humanæ cognitionis limites, nequeamus. Illud rei *existentiam*: hoc *essentiam* dicere philosophi solent; vtriusque vero ratio in hoc argumento habenda, et si, quæ mysterium constituent, queratur, cum ipsius rei *existentia*, nobis cognita ac perspecta; tum eiusdem *essentia*; siue *qualitas*, supra nostram intelligendi ac comprehendendi vim posita, expendenda esse, viderur. Quidquid certe de mysteriis dicitur, ad horum vtrumque, ad existentiam et ad essentiam rei, de qua disputatur, referri debet. Neque vero non ea in re omnes fere philosophi consentiunt, quomodo cumque etiam mysterium definiant. Quum enim nonnulli dicant, esse id *sententiam*; vel *dogma de materiâ quadam, quod rationi sibi relicta vel prorsus sit imperium; vel saltim non satis pateat*: quum alii rem esse velint, cuius existentia demonstrari quidem possit; in qua vero multa nobis ad perfectam eius cogitationem atque intelligentiam defint, adeo, vt, sæpe non adfirmantes; sed negantes tantummodo notiones fingere de ea, nobis liceat; facile, arbitror ego, constare, verbis quidem; non re dissentire philosophos eosque, vt in mysterio cum ad rei existentiam; tum ad eiusdem essentiam ac modum respiciatur, haud obscure velle *b*).

XV

VBI ipsas res cogitamus, quarum essentia minus cognita nobis est, et imprimis fontem respicimus, ex quo earum existentia haurire solemus notitiam et vnde nobis ea innotescit, duplicem illum esse, facili negotio reperiemus. Quicquid enim scimus, vel naturæ ac rationis humanæ; vel reuelationis ac scripturæ sacræ ope discimus. Quum vero vtraque lumen nobis accendit, quo nostra rerum cognitio nitatur, duplicis generis

b) conf. IO. IAC. SYRBI *Institutiones* AVG. CRYSIVM in *der anweisung verphilosoph. prime*, p. 342. et cel. CHRIST. *nünfrig zu leben*, §. 279, p. 343.

generis mysteria quoque esse, facile patebit: alia *naturæ* ac *rationis*; alia contra *revelationis* ac *fidei*. Illa in rebus versantur, quarum existentiam ratio humana sibi relicta et propriis quasi viribus cognoscit et experitur; in his autem dogmata nobis patefiunt, rationi humanæ abscondita; siue res, ad quarum existentiam cognoscendam mortalium intelligendi vires neququam sufficiunt quæque nobis incognitæ plane essent; nisi supremum numen eas nobis in scriptura sacra reuelasset. Ita deum esse eumque ens perfectissimum, cui omne, quidquid extra eum existat, originem suam debeat: animæ humanæ vires alias in intellectu; in voluntate alias sese prodere; magnum eiusdem esse cum corpore commercium, quilibet, nullo diuino instructorum oraculo, rationis suæ vfu facile intelliget; quæ contra in tabulis sacris de trinitate, de generatione filii ab æterno ex essentia patris: de processione spiritus sancti a patre et filio: de vniõne personali duarum naturarum in Christo: de vniõne sacramentali litteris mandata legimus, ita sunt comparata, vt quilibet sapiens veritatis amicus, vltra omnem mere humanam cognoscendi atque intelligendi vim ea adscendere, libere confiteri debeat.

XVI.

POSTERIVS mysteriorum genus, quoniam ad theologorum fundum spectat; neque philosopho, quoad is naturalibus solummodo rationis humanæ viribus nititur, vlla cum reuelatione res est, merito in præsentem missum facimus, et prius tantum, quod mysteria naturæ; siue rationis humanæ, complectitur, hoc loco in scenam producimus. Recte mysteria hæc *philosophica* dicuntur, quatenus principium, vnde earum rerum existentia, quarum essentiæ cognitio humanas intelligendi vires superat, nobis innotescit, cogitamus. Istud est ratio humana, cuius lumine philosophus earum rerum, quarum ceteroquin natura et indoles ipsi est inexplicabilis, veritatem; siue, vt distinctius loquar, veram et exploratam existentiam cognoscit. Ex quo simul facile patet, istius potissimum principii rationem habendam esse, si discrimen inter theologica et philosophica mysteria monstrare; aut, quæ generatim de mysteriis diximus, speciatim ad philosophica transferre velimus. Quid enim, his positis, mysterium philosophicum est aliud; nisi res, ad cognitionem nostram relata, cuius indoles ita comparata est, vt eius existentiam rationis humanæ ope scire quidem ac demonstrare valeamus; essentiam vero ac modum explorare, rimari ac rite definire nequeamus. Atque

Atque in hunc censum difficillimæ illæ quæstiones de animæ humanæ origine: de eius cum corpore coniunctione: de operationibus diabolicis, aliæque cadunt, de quibus infra dicendi locus erit.

XVII

VTI plura dantur mysteria philosophica; ita quoque non omnia vnus eiusdemque sunt generis ac conditionis. Differunt inter se, vbi primum, præter antea memoratum principium generale, siue rationem humanam, *principia cognoscendi* specialia reputamus, vnde earum rerum, quarum essentiam ignoramus, vera existentia nobis patefieri solet. Tria constitui possunt huius generis specialia principia, quorum alterum *rei essentia* est; alterum *experientia*; tertium *fides historica*. Ad *essentiam rei* quod *primum* adinet, satis est manifestum, sæpe nos ex ea, principiis rite formati et iusto ratiocinandi modo adhibito, existentiam alterius rei probare ac demonstrare posse, quamuis ipsius huius rei, cuius existentiam extra omnem dubitationem posuimus, essentiam ac naturam neutiquam rite et vti decet, adsequamur multaque nobis in ea maneant obscura atque inexplicabilia. Verissima hæc esse, neminem facile, arbitror, negaturum, si omnipræsentiam et æternitatem dei animo cogitauerit. Vtriusque diuinæ virtutis existentiam ratio humana ex notione entis perfectissimi, quale deum esse et esse debere, agnoscit, certissime efficit. Quum enim satis superque perspiciat ratio, deum, vt ens perfectissimum, nullis posse limitibus esse circumscriptum, facile ex hoc simul conficit, deum etiam, ratione loci et temporis habita, omnium limitum expertem esse debere ipsique proinde summo iure omnipræsentiam et æternitatem esse tribuendam. Sic luculenter ratio humana existentiam horum dei attributorum ex eius essentia stabiliet ac comprobabit, licet ipsa simul, naturam ac modum illorum comprehendere et adsequi neutiquam se posse, libere et vltro debeat confiteri. Pari modo duorum sibi inuicem, vt philosophi dicunt, *contradictorie* oppositorum alterum vere existere debere, si alterius existentiam perspecta rei ipsius essentia plane tollat, nemo facile poterit negare. Tum vero iudem de existentia rei alicuius ex alterius rei essentia possumus esse certissimi, licet illius modum et rationem minime intelligamus. Ita, qui deum ens corporeum esse neutiquam posse, ex illius essentia ratiocinando efficit, is haud difficulter ens simplex omnisque materiæ expertes esse numen istud supremum, procul dubio agnosceret; multa
D 2
tamen

tamen simul ipsi manebunt obscura; neque satis explicata, si, quæ spiritus huius natura, quæ indoles sit, cogitando adsequi et perfecte intelligere velit. *Secundum* principium est *experientia* eaque *propria*, si quis sensuum suorum testimonio de rei cuiusdam existentia certus quidem redditur; sese tamen naturam eius et quæ ad eam pertinent, rite cognoscendi, facultate destitutum sentit. Eo iure meritoque referenda sunt animæ humanæ ac maligni spiritus operationum mysteria. Ita quisque exploratum habet, se anima esse præditum: inter hanc et corpus arctum esse vinculum et vtriusque motus inter se consentire. Hæc omnia vi propriæ sensationis et experientiæ nemini possunt esse incognita. Quid vero? si, qualis sit harum rerum essentia et modus: qualis nexus et ratio agendi, quaratur, annon ipse fateatur ignorantiam suam, est necesse? annon rationis suæ limites et infirmitatem debet agnoscere? Sic etiam fieri potest, ut quis spectra hominesque obsessos videat, ideoque eorum atque effectuum, qui ex illorum ratione colliguntur, existentiam sibi persuadeat, fieri, inquam, id potest; nihilominus tamen et in his multa sibi inexplicabilia, verbo: naturæ mysteria deprehendet. Duobus his cognoscendi principiis accedit *tertium* idque *fides historica*, vna cum *experientia aliena*, quum cognitio existentia eorum, quibus inter mysteria philosophica locus est assignandus, eiusmodi humanis nititur testimoniis, de quorum fide et veritate non dubitare licet eamque ob causam summum probabililitatis gradum, a certo non longe remotum, efficiunt, inprimis, quando ea cum testium propria experientia sunt coniuncta. Ad hunc censum præcipue operationes pessimi generis, speciatim obsessiones corporum, spectra, magia aliaque pertinent.

XVIII

DIVERSA quoque sunt inter se mysteria, si *res obiectas* reputamus. Harum sæpe ea est conditio, ut, si ad nostram intelligendi facultatem referantur, supra hanc positas illas esse, libere confiteri nos oporteat. Mysteriorum horum alia ad *deum*; alia ad *res* ab ipso conditas et in his nonnulla ad *spiritus*; cetera ad *corpora* spectant. Nimis longum et a meo instituto alienum foret, si horum mysteriorum genera singulatim percerere ac de his fufe disputare vellem. Sufficiat, eorum tantummodo aliqua, velur exempla, quibus dicta illustrari et ad maiorem lucem reuocari possunt, in præsentia adiungere. Ordiam a deo, de quo quidquid fere cogitaueris, id omne, videbis, mortalium cognoscendi vires superare, siue

siue ad eius essentiam generatim; siue ad attributa huius supremi numinis animum aduertere velis. Quod ad essentiam eius adinet, summo iure ipsi, vt in scholis dici solet, *incomprehensibilitas* tribuitur, hocque vocabulo, essentiam eius ita comparatam esse, indicatur, vt a nullo finito intellectu comprehendi queat. Quamuis enim intellectus, dum mundum considerat, notionem sibi de deo formet eumque, tanquam vniuersam causam efficientem, a rebus creatis discernat; eius tamen propriam, formalem, positiuam rationem cognoscere minime potest. Notiones enim nostrae, si rem adcurate expendimus, non tam, quid ille sit; quam quid non sit, definiunt, etiam tum, quum verba, quibus vtimur, aliquid adfirmans exprimere videantur. Id quod vti res ipsa et experientia luculenter docent; ita iam verorum sacrorum expertes, quos prisca aetas tulit, philosophi hoc agnouerunt. Apud PLATONEM i), Socrati *quid deus sit?* interroganti, Timaeus, τὸ μὲν ἔστιν, responderet, οἶδα, τὸ δὲ ἔστιν, ἔστι οὐδα, *quid non sit, scio; quid sit autem, nescio.* Neque defunt alia eiusdem philosophi effata, quae idem adfirmant. Prouoco ad eius testimonium k), quo πρῶτον ἔδαμῶς εἰπαὶ Θεόν, *deum ineffabilem esse*, pronuntiat: item ad aliud l), in quo, neque nomen; neque definitionem; neque scientiam de deo, utpote *qui super intelligentiae limites positus sit*, nos habere, libere confitetur. Adde denique hoc effatum m): τὸν μέγιστον Θεὸν Παρὲν, ἕτε ζῆτεῖν δεῖ, LACTANTIO n) interpretare: *quid omnino deus sit, non est querendum, quia nec inueniri potest; nec enarrari.* Proinde et PROCLVS o) omne diuinum, ait, esse ineffabile; ipsum vero supremum deum adeo esse inexplicabilem, vt de ea filere homo profus debeat. En verba APVLEII p): *nunc mihi adesto totus, quantum mente uales, quantum calles astutia: diuinitatis enim ratio diuina sensus intentione noscenda, torrenti simillima est fluuio, e summo in pronum praecipiti rapacitate currenti, quo efficitur, vt intentionem nostram non solum audientium; verum etiam tractantium ipsorum celeri velocitate praetereat, et quae de Simonide apud CICERONEM q) habentur: roges me quid aut quale sit deus, auctore*

D 3

vtar

i) Timaeo, tom. III. operum, p. 25.

k) loco memorato, p. 27. Ad hunc Platonis locum respicere videtur LACTANTIVS libr. I. diuin. institut. cap. 8. §. 1.

l) lege TOB. PFANNERVM *System theol. gentil.* cap. II. §. 30. p. 124.

m) libr. VII. de legib. tom. II. operum, p. 788.

n) de ira dei, cap. XI.

o) theol. Plat. libr. I. cap. 4. coll. libr. II. cap. 6. et libr. III. cap. 1.

p) Hermet. Trismeg. adloquitur. ad Asclep. p. 77. ed. ELMENHORSTII.

q) libr. 1. de natura deorum, cap. 27.

vtar Simonide, de quo quum quesuisset hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi causa sibi unum diem postulauit, quum idem ex eo postridie quereretur, biduum petiuit: quum sepius duplicaret numerum dierum admiransque Hiero requireret, cur id faceret, quia, quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior: item, quæ apud PLVTARCHVM r) sunt: πλεὸν ἐστὶ τὰ περὶ μουσικῶν ἀμύσους καὶ πολεμικῶν ἀστρατέυτας διαλέγεσθαι, τὸ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια πράγματα διασκοπεῖν ἀνδρωπῆς ὄντας, grauius enim est; quam de rebus musicis imperitum musices; aut de bellicis militie rudem verba facere, res deorum et geniorum velle perspicere eum, qui sit homo. Alia testimonia breuitatis causa silentio prætermitto, a PETR. DAN. HVETIO s) et TOBIA PFANNERO t) in medium adlata. Cum his consentiunt multa præclara christianorum doctorum, CLEMENSIS Alexandrini, TERTVLLIANI, ARNOBII, MINVCII FELICIS, HILARII, BASILII, GREGORII Nazianzeni, AMBROSII, AVGVSTINI aliorumque effata, quæ, præter laudatum TOB. PFANNERVM u) apud IO. PAVLL. HEBENSTREITIVM x) et DIONYSIVM PETAVIVM y) habentur.

XVIII

ESSENTIA atque attributa in deo, vrpote in quo nullum datur accidens; siue modus contingens, non differunt. Ex hoc tuto licet efficere, qualem illius, talem etiam horum esse conditionem: hæc, vti illam, mente comprehendere rationem humanam non posse eaque, ad cognitionem nostram relata, esse mysteria. Quis facile deum, negabit immensum esse atque omnipresentem, id est, eum esse vbique, nullo loco, nullo spatio circumscriptum, siue cum rebus creatis simul existat iisdemque præfens sit; siue minus, non solum operatione; sed etiam substantia sua. Satis superque ipsa ratio, vt virtutem hanc summo numini tribuamus, postulat, eamque ex essentia dei, qua infinitus est, recte ac tuto colligit. Neque ablundunt scriptores, profano deorum cultui olim addicti et oraculorum diuinorum lumine destituti. Ita PLOTINVS z) sapius re-

- status

r) de his, qui sero a numine puniuntur, tom. II. operum, p. 560.

s) quæstion. Alnetan. libr. II. §. 15.

p. 87.

t) Systemar. theol. gentil. cap. II. §. 33.

p. 123.

u) loco memorato.

x) theol. naturali, exercit. VI. thes. I. p. 232.

y) dogm. theolog. libr. I. cap. 5. tom. I. p. 49. sq.

z) Enn. v. libr. 5. cap. I. 4. 9. II. 12. Enn. VI. libr. 8. cap. 6. et 18.

status est, deum esse vbiq̄ue. A Plotino verissimum hoc dogma haustit PORPHYRIUS a): hauserunt et alii, quos silentio transmittō. Quid? quod idem iam agnouerat PYTHAGORAS, teste LACTANTIO b), deum esse, adfirmans, mentem incorporealem, quae, per omnem rerum naturam diffusa et intenta, vitalem sensum cunctis animantibus tribuat, spiritum per omnia, maxima, minima, aequali intentione diffusum. Eandem de hac virtute diuina opinionem fouit ZENO, VI EX DIOGENE LAERTIO c) patet. Proinde etiam stoici deum, arbitrati sunt, esse πνεῦμα δι' ὅλης κεχωριστός, spiritum, per omnia diffusum, id quod THEOPHILVS d) disertis verbis adfirmat. Taceo de EMPEDOCLE, cui memorabilis illa de deo definitio solet tribui, eum esse globum intelligentem, cuius centrum vbiq̄ue sit, circumferentia nusquam e): de ARATO, hocque eius effatio: μετὰ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγῶαι, πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγῶαι. μετὴ δὲ θάλασσα, καὶ λιμένες f), de veteri illo, quod satis notum est, oraculo g): πάντα θεῶν πλήρη, θεὸς ἐστὶ φάνωται, πάντα ζωογονῶν, ὅποσα πνεῖται τε καὶ ἐργῶς ἕδοντας vocauit: de praclaro illo EPICETE apud ARRIANVM i) testimonio: ὅτι πάντα ἐφορᾷ τὸ θεῖον. ὅταν κλείσῃτε τὰς θύρας, καὶ σκότος ἔνδον ποιήσῃτε, μὴ μνησθε μηδέποτε λέγειν, ὅτι μόνοι ἐστέ. ἢ γὰρ ἐστέ, ἀλλ' ὁ θεὸς ἔνδον ἐστὶ. cer. taceo, inquam, de his pariter; atque aliorum veterum et philosophorum et poetarum, nominatim ORPHEI apud CLEMENTEM Alexandrinum k), PINDARI, AESCHYLI, SOPHOCLIS, PAVTI, VIRGILII et LVCANI testimoniis, ne in re tam manifesta iusto diutius harere videar. Qui plura velit, PETRYM DAN. HVETIVM l), CONR. RITTERSHVSIVM m), THOM. GATAKERVM n), IO. CHRIST. WOLCORNEL. ADAMI o), TOB. PFANNERVM p),

FIVM

a) vide PETR. DAN. HVETIVM quaest. Atheran. libr. II. cap. 2, §. 7. p. 82.

b) de ira dei, cap. XI.

c) libr. VII. segm. 138. p. 451.

d) ad Autolyicum, libr. II. p. 82.

e) vide PETRYM DAN. HVETIVM, libro memorato, p. 82.

f) lege CONR. RITTERSHVSIVM not. ad Oppiani halieut. libr. II. v. 8. p. 222.

g) conf. PHIL. MORNAEVM de veritate religionis christi. cap. XIII.

h) libr. II. halieut. v. 8. p. 198. edit. Plantin.

i) libr. I. cap. 14.

k) libr. v. Stromat. p. 443.

l) quaestionibus Atheranis, libr. II. cap. 2.

§. 7. p. 82.

m) notis ad Oppianum libr. II. halieut. p. 222.

n) notis ad Antonin. libr. IIII. de rebus suis, §. 40. p. 125. eius operum criticor.

o) obseruat. theol. philol. ad acror. XVI, 27. p. 314.

p) System. theol. gentil. cap. II. §. 23.

FIVM q) aliosque legat. At vero, quo modo deus immensus sit atque omnipræfens, et qualis virtutum harum sit conditio, ratio nostra humana tam est imbecillis, ut rite nequeat adsequi et intelligere. Reputa, quæso, deum esse omnipræfentem et cogita simul, cum non sola operandi vi; verum etiam substantia sua atque essentia vbiunque esse, essentia, inquam, sua, quæ omnis termini ac finis est expers, in quam ne vlla quidem extensio per eius summam perfectionem, speciatim simplicitatem, potest cadere: adde, deum sic esse immensum, ut non in solo mundo; sed extra illum quoque ab eo omnis loci ac spatii terminus debeat remoueri: refer mentem tuam ad id, in quo deus, præcipue extra mundum, existit, tum maxima certe mysteria in hoc argumento deprehendes et rationis tuæ infirmitatem luculenter experieris. Hæc in præcipua causâ tot grauium dissensionum et litium sunt, quæ a philosophis de spatio sunt motæ. Alii, ens imaginarium esse istud, opinantur atque per id intelligunt vel *modum corporis*, quemadmodum cum suis adflectis r) RENATVS CARTESIVS s), ut ex his eius verbis patet: *non in re differunt spatium; siue locus internus et substantia corporea, in eo contenta; sed tantum in modo, quò a nobis concipi solent. Reuera enim extensio in longum, latum et profundum, quæ spatium constituit, eadem plane est cum illa, quæ constituit corpus. Sed in hoc differentia est, quod ipsam in corpore ut singularem consideremus et putemus, semper mutari, quoties mutatur corpus; in spatio vero unitatem tantum genericam ipsi tribuamus, adeo, ut, mutato corpore, quod spatium implet; non tamen extensio spatii mutari censeatur; sed remanere una et eadem, quam diu manet eiusdem magnitudinis et figuræ seruatque eundem situm inter externa quedam corpora, per quæ illud spatium determinamus; vel, si id speciatim de spatio extra mundum sumatur, spatium, quod plura corpora, si qua deus produceret, possent recipere. Ab his discedunt, qui, ipsum deum hoc spatium esse, contendunt, id quod HENRICVS MORVS t), IOANNES RAPSONVS u) et ANDR. RVDIGERVS x) arbitrati sunt. Aliis alia de hac quæstione placent.*

Res

g) cur. philol. et crit. in acta p. 1267.
 r) conf. 10. CLAVBERGIVM physie.
 p. 2. operum philos. ANTON. LE GRAND
 instit. philos. p. 250. IAC. ROHAVLTVM
 tract. physie. part. 1. cap. 8. §. 4. p. 27.
 s) principiorum philosophiæ, part. II.
 §. 10. p. 22.

t) encirid. metaphysic. tom. 1. operum
 philos. p. 169. sq.

u) conamine metaphysico de spatio, eius
 reali et infinito.

x) physie. diuin. libr. 1. cap. 8. sect. 4.

Res vrut sit, quam velis, sententiam, dummodo ne summis diuini numinis virtutibus contraria sit, amplectaris, vbicunque scopulos, ad quos ratio, sibi relicta, illidat, et difficultates, ex quibus commode te haud expedias, luculenter videbis. Ponas, spatium hoc, extra mundum inprimis, esse deum, multa tibi manebunt obscura et in quibus ignorantiam tuam fateri, te oportebit. Sumas e contrario in te defendendam alteram de spatio sententiam, qua istud aliquid a deo diuersum esse et in quo ipse existat, adfirmatur, facile cognosces, te tale quidpiam nec substantiam; neque accidens; nec medium quoddam inter virumque dicere posse y).

XX

QVAE de immenitate, eadem de aeternitate merito dicere nos oportet. Deum aeternum esse, ipsa ratio credere nos iubet, idque variis modis efficit, argumentis modo ex infinita eius natura, qua nullis; nec per consequens durationis, terminis est circumscriptus: modo ex eo, quod a nulla dependeat causa: modo ex eius simplicitate, pro qua nulli obnoxius est mutationi, petitis. Quod velis, adhibeas fundamentum, nullum certe erit, quo haud tuto nitatur supremi numinis aeternitas. Haec vero ita comparata est, vt eiusmodi durationem deo tribuere nos debeamus, siue eam virtutem, qua existentia eius sine successione temporis momentorum ac partium et sine eo, quod vel prius est; vel posterius, semper continuatur. Quis enim, modo sana ratione vtatur, quis, quæso, quum dependentiam in deo negauerit, eidem facile successione tribuere, sibi sumet, successione dico, quam sine dependentia nullo fere pacto cogitare licet. Consentiant hac in re philosophi veteres, a vero dei cultu alieni. Ita communis est ionica et italica sectæ opinio, deum esse aeternum omnisque principii et finis expertem. Sic THALES: sic ANAXAGORAS: sic SOCRATES ET PLATO cum toto discipulorum suorum grege ratiocinari sunt. Idem Pythagoram, Timæum, Parmenidem Melissum: idem alios disertis verbis vno quasi ore professos esse, legimus. Sufficiat, ex tot præclaris philosophorum testimoniis nonnulla, eaque præcipua, hoc loco in medium proferre. PLATO z) omnem successione a deo

y) adde PETRUM GASSENDVM *physic. sect. 1. libr. 2. cap. 2. sq. tom. 1. operum p. 185.* DIONYS. PETAVIUM *rheologic. dogmar. libr. III. cap. 10. p. 162.* SAM. PARKERVM *disputationibus de deo et pro-*

uidencia diuina p. 294. IOAN. PAULL. HEBENSTREITIVM *rheolog. natural. p. 423. sq.*

z) in *Timæo*, p. 529.

a deo remouet, eumque æternum esse, adfirmat; tum vero sic pergit: τὸ δὲ αἰεὶ, κατὰ τὰντα ἔχον ἀκινήτως, ἔδδ' ἐπεσθύτερον, ἔδδ' νεώτερον προσήκει γίνεσθαι ποτὲ, ἔδδ' γεγονέναι νῦν, ἔδδ' εἰσαυτίς ἔσεσθαι, quod autem semper eodem modo et immutabiliter se habet, id neque uetusius; neque recentius hactenus fuisse; neque etiamnum exsistere; neque aliquando futurum esse, conuenit. Hæc de deo adfirmari debere, conceptis apertisque uerbis significat. Idem pronuntiauit PROCLUS a) deumque semper esse, dixit et πῶρον τῆς κατὰ χρόνον μεταβολῆς, procul a temporis vicissitudine. PARMENIDES apud AMMONIVM b); ἔδδεν ἐστὶ, inquit, παρὰ τοῖς θεοῖς, ἔτε παρεληλυθός, ἔτε μέλλον, apud deos nihil est, nec præteritum; nec futurum, et apud CLEMENTEM Alexandrinum c):

πολλὰ μάλ' ὡς ἀγένητον ἔδδν, καὶ ἀνώλεθρον ἐστίν, οὐλον μνηογενές τε, καὶ ἀτεμεές ἢ δ' ἀγένητον, est et is ingenuus; nec in illum mors cadit ulla, unigena est totusque et semper firmus et ortus expers.

Conspirat PLOTINVS d), æternitatem consistere, docens, in unitate et respicere prius; aut posterius: aliud atque aliud: interuallum aliquod, euolutionem et extensionem. Memoratu quoque dignum est apud CICERONEM e) effatum VELLEII, qui adeo certam et exploratam æternitatem dei esse, credidit, ut, qua nobis natura informationem deorum ipsorum dederit, eandem insculpsisse in mentibus, ut eos æternos haberemus, scribere haud uereretur. Addo duo alia haud minus præclara testimonia, alterum PLYTARCHI f): ἀλλ' ἐστὶν ὁ θεός, καὶ Φάναι, καὶ ἐστὶ κατ' ἔδδ' ἐνα χρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἀκίνητον καὶ ἀχρονον, καὶ ἀνεγκλητόν, καὶ ἔδδ' ἐπεσθύτερον ἔδδεν ἐστίν, ἔδδ' ὑπερον, ἔδδ' νεώτερον. ἀλλ' εἰς ἂν ἐνὶ τῷ νῦν τὸ αἰεὶ πεπληρώκει, καὶ μόνον ἐστὶ τὸ κατὰ τὸν ὄντως ὄν, ἔδδ' γεγονός ἔδδ' ἐσόμενον, ἔδδ' ἀεζόμενον, ἔδδ' παυσόμενον. ἔτως αὐτὸ δεῖ σεβόμενος ἀσπαζέσθαι καὶ προσεδίξεν Δία, deus autem, si ita dicendum sit: est, et est nulla ratione temporis; sed æternitatis immobilis, tempore et inclinatione carentis, in qua nihil prius est, nihil posterius, nihil futurum, nihil præteritum, nihil antiquius, nihil recentius; sed una quum sit, unico nunc

a) libr. II. commentar. ad Timæum Platonis, p. 71.

b) libr. de interpret.

c) libr. v. Stromar. p. 439.

d) Enn. III. libr. 7. cap. 5.

e) libr. I. de natura deorum, cap. 17.

f) de τῷ ἐν apud Dædalos, tom. II. operum p. 393.

nunc sempiternam implet durationem, et huius ratione, quod esse dicitur, vere est, non futurum, non præteritum; neque ortum; neque desturum. Sic itaque deus nobis est venerationis studio salutandus atque compellendus; alterum APVLEII g): cunctis ita se habentibus nihil stabile; nihil fixum; nihil immobile, nec nascentium; nec caelestium; nec terrenorum. Solus enim deus et merito solus ipse in se, et a se et circum se totus est, plenus atque perfectus, isque sua firma stabilitas est; nec alicuius impulsu; nec loco moveri potest. Itaque Sociniani atque Arminiani grauter errant, dum ad dei æternitatem successionem adiungunt, ipsique æternitatem, vti vocatur, successiuam tribuunt b), cui falsæ opinioni etiam, præter illos, alii i) ad-

g) Herm. Trismegist. p. 95. operum, ed. ELMENHORSTII. Adde insigne testimonium CHALCIDII comm. in Timeum Platonis §. xxv. p. 285. coll. §. CLXXXVIII. p. 250. Christianorum doctorum ea de re effata habes, præter alios, apud DIONYSIUM PETAVIUM dogmat. rheol. tom. I. libr. 3. de deo, cap. 4. p. 138.

b) ad Socinianos quod adinet, legas de iis velim, quæ contra eorum de dei æternitate successiuam falsam sententiam disputauit IO. ADAM. SCHERZEVUS collegio antijocin. disp. v. rhes. 4. p. 47. sq. Arminiani eiusdem erroris se reos fecerunt; aliis tamen durius; mitius aliis de hoc dogmate sententibus. Sunt, qui successionem temporisque differentiam non abhorreere ab æternitatis natura, statuunt, modo discrimen, quod inter ens perfectissimum et entia imperfecta sit, haud negligatur. Conf. SIMON EPISCOPIVS instruit. rheolog. libr. IIII. sect. 2. cap. 9. tom. I. operum, p. 287. STEPHANVS CYRCELLÆVS instruit. relig. christianæ libr. II. cap. 3. p. 45. operum. IO. CLERICVS ontolog. cap. v. p. 352. et biblioth. select. tom. v. p. 56. sq. Alii nihil definiunt; nec quidquam, tacente scriptura sacra, definiti in hac difficili quaestione posse, volunt, satis esse, si deum, credamus, esse æternum eiusque æterni-

tatem neque initium habere; neque finem. Hac est sententia PHIL. LIMBORCHII rheolog. christian. libr. II. cap. 5. §. 10. p. 59. imo quodammodo ipsius EPISCOPI, grauissimi licet æternitaris in deo successiuæ defensoris. Libri enim memorati cap. XIII. p. 298. licet mihi, inquit, facilis rursusque esse id, quod diximus, videatur; turissimum tamen omnium est, æternitatem credere et modum æternitatis deo relinquere et tempori, salua dissentientium pace et concordia. Ab his discedunt, qui ipsam quidem durationem diuinam sine successione fieri fatentur; simul tamen suppremo numini, quoad rerum, extra ipsum positarum, ratio habeatur, successionem quodammodo adscribendam esse, existimant, ita, vt, si tempus præteritum, præsens, futurum ei tribuatur, ipsa hæc temporum diuersitas, ad res potissimum, cum quibus simul existit, respiciat. Lege CATTENBURGHIVM spicileg. rheol. christian. Limborch. libr. II. cap. 4. p. 91. Qui plura de hac controuersia velit, adeat virum perill. IO. LAVR. MOSHEMIUM not. ad Cudworth. system. intellectual. cap. v. sect. I. §. 25. p. 780. sq. et IO. FRANC. BYDDEVM instruit. rheol. dogmat. libr. II. cap. I. §. 42. p. 339. sq.

i) Præter memoratos, (huius sententia

addictos se professi sunt. Quidquid rei huius sit, ut aeternitatem dei in mysteriorum philosophicorum numero ponamus, multae sunt, quae mouent, rationes. Vti enim generatim eius notio ita comparata est, ut ista non tam adfirmare; quam negare in deo aliquid videamur, ac, quum deum *aeternum* dicamus, nullis eum temporis limitibus circumscriptum esse atque omni initio ac fine carere, per id declarare volumus; ita speciatim modum, quo numen hoc aeternum durat: quo existentia eius continuatur et rationem, qua haec duratio sine successione fiat, nullo pacto rite perspicere et comprehendere; aut luculentam ac distinctam de ea re notionem formare possumus. De reliquis dei attributis eiusdemque operibus, speciatim miraculis, consulto taceo, quia animus mihi est, nonnulla tantum mysteriorum philosophicorum exempla commemorare.

XXI

ALIA philosophica mysteria exhibent nobis *res*, a deo *conditae*, atque in his cum *spiritibus*; tum *corpore*. Dari substantias spirituales, a deo productas, satis superque animae humanae declarant. Notio vero, quam de harum propria natura habemus, nec perspicua est; nec satis distincta et adaequata. Dicas, illas esse entia simplicia ac materiae experientia: intellectu praedita ac voluntate, non aduersabor; hoc tamen, re curatius expensa, scio, fateberis, conceptum eius, quod simplex dicitur atque immateriale, non adfirmantis esse; sed negantis. Possident substantiae spirituales facultatem agendi; si tamen istarum operationes expendimus, siue sint internae, cogitationes nimirum et cupiditates; siue externae, modum earum haud adsequi licet, hocque nomine in mysteriis philosophicis debent numerari. Praeter animas humanas, alios dari spiritus, cum nullo corpore coniunctos, *angelos* quippe, eosque vel *bonos*; vel *malos*, scripturae sacrae testimonio exploratum habemus; lumen vero naturae ac naturalis cognoscendi vis nos de eorum existentia non admodum certos potest reddere. Id perspicit intellectus noster, non pertinere eiusmodi substantias, ab omni materia remotas; neque cum corpore coniunctas, ad numerum τῶν ἀδιδρατων. Immo, si admittamus, quae de spectris, obsessionibus et magia memoriae mandata legimus, ex

illae patroni fuerunt: PETR. GASENDVS *libr. 1. physc. cap. 3. tom. I. operum*, p. 17. IO. TILLOTSONVS *vol. VII. serm. 13. et vol. VI. serm. 6. SAM. CLARKIVS demonstracione de l'existence de Dieu*, cap. VI. p. 65. aliique.

ex operationibus his, quatenus ita comparatae sunt, ut neque deo; neque animae humanae; neque corpori tribui queant, ex his, inquam, operationibus ratio nostra summi gradus probabilitatem efficit, esse spiritus, qui sine corporibus existant, eosque malos. Principium, quo rationum hoc nititur, non plane est reiiciendum. Petimus istud ex testimonio de modo dictis illis operationibus, quae, etsi singula vera esse, nemo facile hodie tuto adfirmaverit; hoc tamen simul quilibet fatebitur, esse temerarium, si quis omnia negare, hoc est, fidem historicam plane tollere, sibi sumeret. Testimonium certe tot hominum: tanto temporis spacio: tanto locorum intervallo a se inuicem disiunctorum: hominum, qui nullo modo omnes decipi; multo minus, ut alios deciperent, consentire potuerunt: hominum, in quorum multos ne ulla quidem neque fraudis; neque nimiae credulitatis cadit suspicio, tale, inquam, testimonium rem, licet non certissimam; verosimillimam tamen efficit, immo quam proxime ad demonstrationem accedit. Quae nonnulli contra has operationes in medium adferunt, dudum ab aliis eruditis viris explosa sunt et profligata. In illorum numero, praeter alios, fuit BALTHAS. BEKKERVS, quem, scimus, omnia maligni demonis in his terris operam plane negasse. Vti vero is ad propugnandam erroneam suam sententiam falso vitur principio, essentiam spiritus in cogitatione sitam collocatamque esse k), putans, et per id spiritus neque in corpora; neque in alios spiritus agere posse, demonstrare nititur; ita ipsa haec opinio aperte scripturae sacrae luculentis testimoniis repugnat, quidquid etiam, ad ista, cum sua sententia concilianda, de metaphorica eorum interpretatione dicat BEKKERVS. Non potuerunt igitur non esse, qui grauius se peruerso huic Bekkeri omniumque eorum, quorum vestigia is sequutus est l), dogmati sese oppo-

k) mundo fascino, libr. II. cap. 6. §. 11.
 l) in horum numero sunt: REGINALDVS SCOTVS, cuius detectio artis magicae angliae CIO DC LXV. prodijt: ORCHARDVS tractatu de doctrina diabolorum, itidem angliae scripto et anno CIO DC LXXXVI. iuris publici facto: IOANNES WAGTAFELVS, cuius de eodem argumento libellum anglicanum CHRISTIANVS WEISBACHIVS germanice vertit, in lucem emissum an. CIO DC C XII.

atque inscriptum: *ausgesübte materie von der hexerey, oder die meynung derjenigen so da glauben, daß es hexen gäbe, deutlich widerlegt*: IO. WEBSTERVS, qui itidem singulari libro ea de re commentatus est. Hunc angliae exaratum in patriam linguam transferendum curauit: eidem praefationem praemisit atque sic inscriptum: *untersuchung der vermeynten und so genannten hexereyen*, CIO DC CXXVIII. edidit THOMASIVS. His inprimis DALLONIVS.

opponerent; quos si in praesenti vellem recensere, ob multitudinem eorum nimis longum foret. Factum id iam est a ZACH. GRAPIO *m*), HENR. LVDOLPHO BENTHEMIO *n*), FRID. ERNESTO KETTNERO *o*), GVIL. HENRIC. BECKHERO *p*), venerand. PATRE *q*) aliisque. Neque defuerunt, qui, spiritus dari, aperte negarent, eam ob causam, quoniam sibi falso persuaserant, praeter materia praeditas, nullas existere alias substantias. In hac prae sentientium classe, ut de aliis taceam, THOMAS HOBBSIVS fuit. Vti enim diserte, substantias incorporeas esse nullas, statuit *r*); ita corpus et substantiam vnum idemque significare, studiose inculcat, vocesque compositas: *substantia incorporea esse aliquid insignificans*, aequae; ac si quis *corpus incorporum* diceret, luculenter adfirmat *s*). In eumdem censum BENEDICTVM DE SPINOZA cadere, neminem, credo, posse ignorare. Hic enim quum erronee modo principii: modo falsis ratiociniis vsus, vnicam tantum esse substantiam, efficere conaretur, aperte simul, quum spiritus et corpus essentia sua differunt, eo delapsus est, ut omnem spiritum negaret deumque et mundum vnum idemque; siue mundum nihil aliud; quam deum expansum, esse, statueret *t*). De iis, qui spiritus materiales statuunt, ac, non-

adnumerandus est, ex cuius libro: *examen de l'oppression des reformes en France, ou l'on justifie l'innocence de leur religion*, Londini MDCCCLXXVII. 12. litterarum formis descripto, ipse BEKKERVS, se nonnunquam hausisse, haud obscure prodit ac subinde ad eum prouocat *libr.* II. cap. 9. p. 52. Adde NATH. FALCIVM *daemonolog. recent. auctor. falsi, diff.* III. et IIII. et IO. FRANC. BYDDEVVM *isagog. ad theolog. vniuersam libr.* I. cap. 4. p. 253.

m) *theolog. recens controuers. continuat. cap.* III. *quaest.* 9. p. 80.

n) in dem holländischen kirchen- und schulenstaar, *part.* II. p. 739. sq.

o) *diff. de duobus impostoribus, Spinoza et Bekkeri*, Lipsiæ, MDCCXXXIII. edita, cap. II. §. 2.

p) *schediasmæ de controuersis precipuis*, BALTHASARI BEKKERO quondam *morii*, §. XVI. sq. p. 23.

q) in der einleitung in die religionsstreitigkeiten ausser der euangelisch-lutherischen kirche, rom. III. p. 945. sq.

r) *Leuiathan. cap.* IIII.

s) *ibidem, cap.* XXXIII.

t) *conf. IO. FRANC. BYDDEVVM elem. philos. theoret. cap.* V. p. 382. sq. et *theol. theolog. de atheismo cap.* I. §. 26. p. 168. CHRIST. KORTHOLTVM *de tribus impostoribus magnis, sect.* III. §. 7. p. 30. sq. Reliqui contra Spinozam eiusque impia dogmata scriptores enarrantur a COLERO *vit. Spinozae*, p. 132. IENICHENIO *bist. Spinozismi Leenbosian. p.* 58. sq. STOLIO in der anleitung zur bist. der gelahrtheit p. 497. FABRICIO *Syllabo script. de veritate religion. christ.* p. 357. et vener. PATRE in der einleitung in die religionsstreitigkeiten ausser der euangelisch-lutherischen kirche rom. V. p. 168.

nullorum veterum philosophorum, pythagoræorum maxime et platoniorum, sententiam amplectentes, nihil obstare, arbitrantur, quo minus materia cogitare possit, consultus taceo et ad alia me conuerto.

XXII

SI eas operationes, quæ non sine probabilitate pessimo genio tribui solent, veras esse, ponimus, etiam illas luculenta naturæ mysteriorum exempla et testimonia præbere, nemo facile poterit negare. Sunt istæ ea conditione, ut sine corporum motu haud fiant, ex quo malos demonas in illa agere, rite conficitur. Quid vero, si nunc, quali modo spiritus hi *ἀψύχως* in corpora agant, queratur? Nonne horum effectuum, si tales existunt, ratio mortalium intelligentiam fugit, et supra nostram cognoscendi facultatem est posita? Res clarius patebit, si quædam eius generis *Φανόμενα* et nonnulla operum horum insolitorum, quæ contigisse, narrantur, genera speciatim contemplari velimus. Referuntur ad hunc numerum *spectra*. Quid illa sint, et cuius naturæ, de eo non vna est eruditorum virorum sententia. Sunt, qui ea animas mortuorum esse credunt, quæ olim platoniorum, ut PORPHYRIUS, ATHENÆVS, MAXIMVS Tyrius, EVNAPIVS, testantur, itemque iudaicorum doctorum u) nonnullorumque recentioris ætatis christianorum scriptorum, nominatim MART. ANTONII DELRIONIS x), CASP. SCHOTTI y) aliorumque opinio fuit. Ab his discedunt, qui hominis tres partes esse arbitrantur, eidemque cum corpus et animam; tum et spiritum, tanquam singularem *ὑπόστασιν*, ab anima diuersam, assignare sibi que persuadere solent, spiritu illo, post dissolutum eius cum anima et corpore vinculum, formari *spectra* aliaque id genus *Φαντόματα*. Qua de re multa dici possent, si per temporis breuitatem de THEOPHRASTI PARACELSI, IACOBI BÖHMII, ROBERTII FLUDDII, SEBASTIANI WIRDIGII, IO. SOPHRONII KOZACKII placitis fufius differere; aut veterum philosophorum de mente et anima humana, tanquam diuersis in homine principiis; dogmata, quibus et recentiorum nonnulli adfersum præbuerunt, atque ex his spectrorum rationem ostendere adgressi sunt z), examinare liceret. In alia omnia abeunt, qui *spectra* ex cadauerum

u) conf. R. MENASSE BEN ISRAEL de resurrectione mortuorum, libr. II. cap. 6.
x) *disquisit. magicis*, libr. II. quest. 26.
y) *secr. 4.*

y) *physic. curios. libr. II. cap. 19.*
z) eo; præter alios, pertinet ANDR. KVDIGERVS *physica diuina*, libr. II. cap. 4. *secr. 6. §. 99.*

uerum humanorum vaporibus componunt, VI HIERONYMVS CARDANVS a), IVL. CAESAR. VANINVS b), IACOBVS GAFFARELLVS c), et quodammodo DAVID VAN DER BECKE d) fecerunt; aut, qui ea ex humidis aëreisque animæ corpusculis effingunt, quam opinionem veterum nonnullos iam defendisse, constat. Taceo de iis, qui in hac causa elementorum spiritus sibi fingunt, hosque spectra esse, opinantur. Neque communem illam, eamque tutiorem sententiam, qua pessimo genio operationes istæ, si quæ vere contigerunt, tribuæ sunt, fuisse commemorare; aut probare, in præsentis animus est. Quæ breuiter a me disputata sunt, satis ostendunt, quam multa in hoc argumento, siue ad hanc; siue ad illam partem discendum, nobis sint inexplicabilia. Pone, dari spectra: pone porro, ut de vulgari solummodo ac pluribus commendata sententia dicam, pone, inquam, malignum dæmonem esse illorum causam, vnde quæso, agendi modum monstrabis, quo is, quum eius modi *Φαντάσματα* oculis nostris obiciat, vtatur? Non ignoro, plurimos, eiusmodi corpora a pessimo genio ex aere formari, statueret: corpora nimirum, quæ speciem aliquam præ se habeant, et quæ homines vel per visum; vel per auditum; vel per tactum possint sentire. Nolo etiam iis, qui sic arbitrantur, refragari. Hoc tamen simul quilibet, modo a partium studio sit alienus, vltro largietur, si, quomodo diabolus ex aere corpus ædificare idque sibi adiungere ac mouere possit, quaratur, ignorantiam; aut, quod verius dixerim, mentis imbecillitatem, mortales confiteri etiam hac in re debere; neque arectos illos, quos summus rerum moderator nostræ cognoscendi facultati posuit, limites negare posse. Idem iudicium ferendum est de *obsessionibus corporalibus*, quæ cur mali dæmonis operationibus adnumerentur, neque inter singulares corporum morbos referantur, causæ adsunt probabiles; nec profus contemnendæ. Modus, quo obsessiones hæc fiunt, occultus et a nostra intelligendi potestate remorus est. Fatebitur id quisque veritatis studiosus, qui exempla obsessorum, in sacris tabulis memoriæ prodita, paulo attentius expendere velit, imprimis eius, ex quo Christus legionem, exercitum dæmonum, eiecit, *Marc. v. 8. 9.* quomodocunque etiam vocem *legionis*, siue stricte et more, ea ætate vsitato; siue

a) de subtilit. libr. xviii.

b) dialog. de admirandis naturæ regimine
deæque mortuorum arcanis, dialog. 51. p. 370.

c) curiosit. inaudit. cap. v. §. 20.

d) experimentis et meditat. circa rerum
natural. principia, p. 242. Adde ven.
PARENTIS lexicon philosoph. voc. *gepönsst*,
p. 1300.

siue de magno; neque definito dæmonum numero interpretari velimus. De magia aliisque eius generis operationibus, quod breuitati studeo et ne iusto longior sim, taceo.

XXIII.

QVAE de bonis forte angelis dici possent ac commemorari, in præsentî missa facio, eam potissimum ob causam, quoniam, eos existere, sacrarum quidem litterarum testimonia confirmant; luminis autem naturalis ope eorum existentiam cognoscere, difficile est, siue, vt philosophi aiunt, *a priori*; siue *a posteriori* demonstrandi viam ingrediari. Neutra certe probandi ratio optime tibi procedet, neque illa, quam nulla causâ pateat, cur inter res, a deo conditas, necessario boni angeli esse debeant; neque hæc, quoniam bonorum horum angelorum operationes in humanos sensus minime cadunt. Quodsi ex existentia malorum dæmonum, et bonos dari, efficere velles, atque ex eo, quod deus non potuerit non omnes siue vlllo vitio; aut labe aliqua producere, colligere, partem forsitan, non omnes a deo descivisse: alios virtutes suas et gloriam, a deo acceptam, amisisse; alios conseruasse, facili certe negotio videbis, ne ad probabilitatem quidem rem perducî, tuamque conclusionem nihil aliud; nisi quod fieri potuerit, continere. Sed est, quod, ad speciem certe, dictis opponas. Quid, inquires, si in veterum antiquiorum philosophorum, a vero dei cultu alienorum, libris mentionem dæmonum et quidem bonorum, factam esse, legamus: si ab illis sine scripturâ sacrâ lumine horum existentiam videamus agnitam ac defensam esse? Anne ex eiusmodi testimoniis efficere aliquid licet, vnde, rationi non penitus viam ad hanc de angelis cognitionem oclusam esse, pateat. Non nego, plurimos fere veterum philosophos dæmones statuisse *e*), et, quamuis huic vocabulo diuersâ olim tributa fuerint significationes *f*); haud paucos tamen illorum de dæmonibus sic loquutos esse,

e) legantur inprimis PETR. DANIEL. HVETIVS *quaestionibus Aneanis libr. II. cap. 4. p. 99.* IVST. GOTTH. RABNERVS *dissert. de dæmonibus*, Lipsiæ MDCCVI. aliiq. Diuersas antiquiorum philosophorum de dæmonibus eorumque natura sententias, quamque suo loco, recensuit cel. BRVCKERVS *hystor. crit. philosoph.* Aegyptiorum speciatim et chaldaeorum veterum de hoc argumento doctrinam ex

IAMBlicHI *de mysteriis* libro cognosces. Neque legisse penitebit IO. ALBERT. FABRICIVM *bibliograph. antiquar. cap. VIII. §. 26. p. 275.* item HVGONEM GROTIVM *adnotat. ad Matth. I. 20. et AVGVSTIN. STEVCHVM EVGVBINVM de perenni philos. libr. VIII.*

f) conf. ven. PATER in *dem philosophischen lexico* voc. *dæmones*, p. 473.

esse, vt substantias eos haberent spirituales, summo deo inferiores; hominibus vero præstantiores. Neque infitior, eo quoque veterum de bonis geniis doctrinam posse quòdammodo referri. Hoc tamen nullo fere pacto, vt credam, a me impetrabo, omnia, quæcunque a cætu, verorum sacrorum experte, de illius generis dogmatibus tradita et credita fuerint, ea omnia solo naturæ lumine et rationis ope agnita fuisse. In eorum placitis haud pauca sunt, in quibus παραδοξως vestigia reperire licet; nequè obscure, a iudeis, quibus oracula sua supremum numen crediderat, varia ad reliquas gentes delata esse, potest monstrari.

XXIII.

AT longe plura de anima humana possent commemorari; nisi ipse me continerem, verens, ne molem suam commentatio hæc excederet. Satis est exploratum, existere animam humanam eamque esse substantiam, quæ sua essentia a corpore differat, quoniam tales virtutes et facultates, quales experimur in anima esse, neutiquam in corpus; siue substantiam mere passiuam, possunt cadere. Fuerunt quidem, qui animam nostram ad ea, quæ corpori nostro accidunt; siue, vt cum philosophis loquar, ad eius *accidentia* referrent animamque, negarent, substantiam esse, cuius essentia a corpore sit distincta. Qui hanc fouent sententiam, vti satis notum, *materialiste* vocantur, in quibus, præter antiquiores, fuerunt BENEDICTVS SPINOZA et THOM. HOBBEVS, supra a me iam commemorati: itemque GVIL. COWARDVS g), IO. TOLANDVS h) aliique i). At vero, vti sententia hæc naturæ operatio-

g) cogitationibus posterioribus de anima Scriptores, qui COWARDVM refutarunt, commemorarunt AVCTORES æt. erudit. Lips. an. MDCCVII. p. 372. IO. ALB. FABRICIVS syllabo scriptorum de veritate relig. christiane, p. 439. et vir summe vener. CHRIST. MATTH. PFAFFIVS introd. in histor. theolog. litterariam part. II. p. 269.

h) epistolis ad Sorenam, anglice, an. MDCCIII. editis. Conf. viri perillustis IO. LAUR. MOSHEMII vitam Tolandi, additam eius vindiciis antiquæ christianorum discipline, p. 140.

i) eo merito referuntur AVCTORES libelli, inscripti: zweyer freunden verträuter briefwechsel vom wesen der seelen, MDCCXIII. et MDCCXXIII. editi ac tres epistolas complectentis, quarum prima animam nil; nisi accidens corporis esse, adfirmat; secunda hanc sententiam refutat; tertia defendit ac pro ea pugnat. Multi et in his, IO. FRANC. BYDDEVS, GOTTF. POLYCARP. MVLLE-RVS, IO. HERM. AB ELSWICH, IO. HENR. BOCRISIVS, peruersam hanc doctrinam refutarunt; commemorati a ven. PATRE in dem philosophischen lexico, voc. seelen

rationum animæ atque corporis essentiæ plane repugnat; ita omnem humanam tollit libertatem nimirumque principiis nondum satis probatis et expeditis, ne de falsis dicamus, quæ ex illa, velut ex fonte, fluunt et derivantur. Scimus porro, animam nostram diuersis facultatibus instructam esse, eam operari diuersosque producere effectus. Quæ licet cognita nobis vsuque atque experientia satis confirmata sint; permulta tamen ea in re nobis sunt occulta et ita comparata, vt veram operationum animæ indolem perfecte perspicere earumque rationem rite et vt merito deberet, monstrare nequeamus. Quis est, qui dicat nobis modum,

F 2
quem

seele, p. 265. De auctoribus trium epistoliarum videndus est GOTTL. STOLIVS in *der historie der gelahrtheit*, part. II, cap. 3. §. 42. p. 504. vna cum iis, quæ in *den summarische nachrichten von auserlesenen in der Thomasschen bibliothec vorhandenen büchern*, tom. II. p. 276. ea de re habentur. Merito quoque in hac tam inepte de anima nostra sententium classe locum occupat IYLIVS OFFREY DE LA METTRIE, cuius bina opuscula, alterum *l'homme machine* inscriptum; alterum *l'homme plante*, auctoris animum luculem prodant. Non defuerunt, qui et contra nouum hunc errorem de anima sententiæ defensores pugnant, in quibus auctor epistolæ, quæ primum germanice, deinde gallice, sic inscripta: *lettre d'un anonyme, pour seruir de critique, ou de refutation au liure intitulé l'homme machine*, prodiit: BALTH. LUDOV. TRALLESIUS *comment. de machine et anima humana, prorsus a se inuicem distinctis*, Vratislau. MDCCXXXVIII. ADAM. GVIL. FRANTZIVS in *der widerlegung der frantzösischen scrift, l'homme machine*, Lipsiæ, anno eod. AVCTOR *anonymus* commentarioli: *l'homme plus, que machine*, Londin. MDCCXXXVIII. præter alios, numerandi sunt. Eo quoque pertinet *epitre*, a Mlle A. C. P. *ou la machine terrassée*, MDCCXXXVIII. In hac epistola ea reselluntur,

quæ supra dictus DE LA METTRIE in sua contra auctorem libelli modo excitati: *lettre d'un anonyme* cet. defensionne, *epitre a mon esprit, ou l'anonyme persifflé* inscripta, in medium attulerat. Epistolam hanc postea excepit: *réponse à l'auteur de la machine terrassée*, MDCCXXXVIII. Præter bina illa de *homme machine* et *planta* opuscula eidem auctori etiam tribuitur: *histoire naturelle de l'ame, traduit de l'anglois de M. Charp, par feu M. H.* quæ Hag. Comit. MDCCXXXV. et Oxon. MDCCXXXVII. deinde in libro: *oeuvres philosophiques*, Londin. MDCCCLII. omnes huius scriptoris de anima commentariunculas iunctim exhibente, prodiit. De aliis generis huius libris, qui nostra potissimum ætate prodierunt, ne nimis me diffundam, taceo. Digni præterea sunt, qui de iis legantur: A. G. MASCHIVS in *dem verzeichniss der erheblichsten freigeistlichen scriften*; siue *adpendice*, quæ addita est eiusdem libro, inscripto: *abhandlung von der religion der heyden und ebristen*, et IO. LELANDVS in *dem abriss der vornehmsten deistlichen scriften*, qui libellus primum anglice: deinde germanice ab HENR. GOTTL. SCHMIDIO versus, Hannouera MDCCCLV. in lucem publicam datus est.

quem anima nostra ad aliquid efficiendum adhibet: quot sint eius facultates: modum, quo sentiat atque agat: quo eius ideæ oriuntur: quo tam subito multos rerum conceptus coniungat: quo præteritorum recordetur: quo speciatim in imaginatione vim suam exerceat: quo intellectus voluntatem moueat, et quæ aliæ sunt istiusmodi generis difficillimæ quæstiones.

XXV.

DE origine anime humane multum philosophi disceptarunt, quorum ea de re cogitata contumode ad tres classes redigi ac reuocari possunt. Sunt, qui animarum statuunt *præexistentiã*, illasque omnes a deo ante earum corpora conditas esse, opinantur, quæ sententia multos fautores cum antiquo æuo apud ebræos k), ægyptios l), chaldæos m), grecos n) et christianos priorum seculorum doctores o); tum et recentiore ætate p) sibi conciliauit, licet ii, qui pro dogmate hoc pugnant, variis modis inter se dissentiant. Ab his discedunt, qui a deo animas tum, quum homo nascatur, ἀμέσως produci, sibi persuadent, cui opinioni haud pauci antiquiorum et nostri temporis philosophorum adfensum suum præbuerunt q). In alia omnia abeunt, qui animarum originem

ex

k) vide PAVLLVM SLEVOGTIVM *disputat. acad.* p. 500. et IO. FRANCISC. BVDDEVM *introduc. ad hist. philos. ebræorum*, §. 45. p. 431.

l) lege IAMBLICHVM *de mysteriis ægyptior. sect. IIII. cap. 5.*

m) conf. THOM. STANLEIVS *hist. philos. orient. libr. I. cap. 10.*

n) hoc inprimis de PYTHAGORA et PLATONE constat, de quibus cel. IAC. BRVCKERVS *hist. crit. philosop. rom.* I. p. 712. et 1091. videatur.

o) in quibus, præter PRISCILLIANVM, ORIGENES principem obtinet locum. Adeas PETRVM DAN. HVETIVM *origenian. libr. II. cap. 2. quæst. 6. §. 4.* p. 92. 93.

p) eo merito referuntur: HENR.: MORVVS, CHRISTOPH. SANDIVS, EDMVNDVS DICKINSONVS aliique. Lege IO. ALB. FABRICIVM *delectu argu-*

mentorum et syllabo scriptorum, qui veritatem religionis christiane asseruerunt, cap. XVIII. p. 445. et venerandum PATREM lexie. philosop. voc. seekenursprung, p. 2143.

q) ex ordinis sacri patribus nonnulli haud obscure sententiæ huic fauere se declararunt, vt HILARIVS, HIERONYMVS, CYRILLVS *Alexandrinus*, THEODORETVS aliique. Lege IACOB. THOMASIVM *de orig. anima, sect. III. §. 25.* inprimis ROB. BELLARMINVM *de amiss. grat. libr. IIII. p. 389.* quamquam hunc multis christianis doctoribus dogma istud immerito tribuere, non negari potest. Quare medio æuo vniuersa fere scholasticorum turba, postea alii præfultis sacrorum romani adlectæ, strenue hanc de anime origine opinionem defendendam susceperint, de eo vide venerandum PATREM loco memorato, p. 2342. vbi

ex parentum animabus fieri arbitrantur, quorum alii liberorum animas, quoad solummodo potentiam respicimus, in parentum animabus quærendas esse; alii easdem in parentibus tanquam entia, vti vocantur, *realia* inueniri, existimant r). Hæc, quam tertio loco posuimus, sententia se non solum aliquot magni nominis philosophis; sed etiam plerisque theologis eam potissimum ob causam commendauit, quoniam, si ea admittitur, dogma de peccato, quod *originale* dicitur, facilius explicari et quæstio de huius propagatione commodius expediri ac, præter hæc, ratio quodammodo monstrari potest, cur in oraculis diuinis *nos in iniquitate geniti et in peccato a matribus concepti* dicamur, *psalm. l. 7. quare, quod ex carne natum sit, id carnem esse*, pronuntietur, *Ioann. III, 6. quare porro in aliis effatis nos natura filios iræ esse*, *ephes. II, 3. et per unum hominem peccatum in mundum intrasse*, *rom. v, 12.* numen supremum confirmet. Addunt sententiæ huius defensores, eam non tantis, quantis aliæ, difficultatibus obnoxiam esse. Nolo ego quidem his, qui sic statuunt, refragari. Largiar, eorum de propagatione animæ opinionem sic esse comparatam, vt ad maiorem ea, quam ceterorum, perduci possit probabilitatis gradum. Quis vero est, his omnibus admittis, quis est, inquam, qui propagationis huius modum rite adsequatur et capiat, nisi multa antea dari concedique sibi velit, de quibus, verane; an falsa sint, magna adhuc quæstio est? Quis intelligit, qua ratione anima altera alteram veluti gignat atque, vt hæc existat, efficiat. Quæ omnia nobis sine præiudicata opinione curatius expendentibus summa videretur necessitas imposta esse, ignorantiam nostram ingenue confitendi atque in hac quæstione mysterium philosophicum agnoscendi.

XXVI.

NEQUE vero non commode huc argumentum de *anima humane cum corpore unione* debet referri. Hanc ex consensione mutuorum animæ ac cor-

F 3

poris

vbi et alii recensentur, qui ad easdem partes discesserunt, animasque a deo tum, quod earum qualibet corpori adstringatur, produci, existimauerunt.

r) taceo de iis, qui ab his partibus cum olim; tum nostro æuo steterunt. Qui plura desiderat, is legat velim præter ven. PARENTIS *lexicon philosophicum* p. 2345. sq. 10. ALB. FABRICIVM de-

lectu argumentorum et syllabo scriptorum, qui veritatem religionis christiane asseruerunt cap. XVIII. p. 443. virum summe venerab. CHRIST. MATH. PFÄFFIVM introd. in hist. theol. literar. par. I. p. 32. 10. FRANC. BVDEVM institut. theol. dogmat. libr. II. cap. 2. p. 494. et GOTTHARDVM GVNTHERVUM schediasm. de anima, qua ortum concernit, Lipsiæ, MDCCXX. aliosque plures.

poris motuum tuto ac certo efficitur; ipsam autem hanc harmoniam sensationis propriae testimonio; siue experientia exploratam habemus. Qualis sit huius unionis ratio: quomodo comparatus sit ille motuum corporis atque animae contentus, de eo philosophi cum nostra; tum maiorum aetate multum disputarunt seque in tres quasi cohortes pro sententiarum, quarum quaelibet singulare quasi, vii vocatur, *systema* componit, discrimine diuiserunt. *Primum* horum systematum, utpote antiquissimum, est *influxus physici*, cuius auctorem ARISTOTELEM fuisse, satis superque notum est. Pro hoc anima in corpus, corpus vicissim in animam vim suam exercere, dicitur atque contenditur, corpus anima huiusque operationibus ita moueri, ut motus utriusque, cum animae; tum corporis, sibi sint consentientes; hoc contra etiam illam afficere et per sensuum commotiones in eam agere vimque itidem prodere. *Secundum* vocatur *causarum occasionalium*, quod CARTESIO vel potius, ut nonnulli volunt, quibusdam praecipue eius sectatoribus *r*); est tribuendum. Qui istud amplectuntur, quemadmodum, praeter alios, IOANNES CLAUBERGIUS, LUDOVICUS DE LA FORGE, CHRIST. WITTICHIUS, NICOLAUS MALEBRANCHE, PETRUS BAEIIVS, IO. CHR. STURMIVS fecerunt, neque ab anima corporis; neque ab hoc illius motus pendere, putant; sed deo opus istud sic adscribendum esse, ut, ab hoc per motuum in corpore occasionem notiones in anima et e contrario, data per voluntatis in anima operationes occasione, in corpore motus produci atque effici, dicatur. Ita deum omnia cum in anima; tum in corpore *operari* operari, statuunt; ita tamen, ut utriusque operationes aliae aliis occasionem praebant. *Tertium* denique *systema harmoniae praestabilitae* nuncupatur, a celeberrimo GOTTFR. GUIL. LEIBNITIO primum in medium adlatum *t*): deinde a viris perillustribus CHRIST. WOLFIO et GEORG. BERNHARDO BULFINGERO *u*) illiusque adhaerentibus pluribus acriter defensum et propugnatum. Qui huic fauent, deum, dicunt, corpori vim mouendi indidisse eiusque motuum seriem ac ordinem ita

r) sunt enim, qui CARTESIUM primum systematis huius inuentorem esse, negant, idque a nonnullis eius discipulis excogitatum esse, adfirmant. Videantur imprimis IACOB. GYSSETIVS in *causarum primae et secundarum reali operatione*, p. 6. et RYARDVS ANDALA

diff. de unione mentis et corporis physica, non metaphysica.

t) in den vernünftigen gedanken von Gott, der welt und der seele des menschen.

u) *commentatione hypothetica de harmonia inter animam et corpus praestabilita.*

disposuisse ac definiuisse, vt, sine animâ in corpus; aut huius in illam operatione, motus corporis sequantur animâ operationes, his consentientes. Nimis longum foret, si in præsentî grauissimam illam et operose agitatam de hoc systemate Leibnitiano litem recensere; aut argumenta, quibus istud ab eius patronis stabilitum; a dissentientibus contra oppugnatum est, fuscè excutere vellem x). Sufficiat, generatim denotasse, trium horum systematum alterum quidem alteri verissimilius videri; neque omnia parem præ se ferre probabilitatis speciem y); simul tamen non negandum esse, quodcunque eorum amplexus fueris: quæcunque tibi placuerit via, in vnaquaque te neutiquam posse scopulos, tibi obiectos, omnes euitare; aut ex his facili te negotio expedire. Quis est, quæso, qui perscipiat *influxum physicum* ac modum nobis ostendat, quo anima, tanquam ens simplex, in corpus nostrum agat et vicissim hoc in illam? Quid vero, missa hæc et repudiata sententia, quid? si in Cartesiorum castra nos coniciamus, an facilior demonstrandi erit ratio, quo modo deus *ἀπείρους* in omnes mortales ita agat, vt motus corporis et animæ efficiat, vtriusque operationibus illis, quæ ab vtraque parte consequuntur, occasione præsentibus? Neque verò *harmonia*, vt dicitur, animæ ac corporis *præstabilita* suis eget difficultatibus, quemadmodum ii, qui ei sese nostra ætate opposuerunt, abunde monstrarunt z). Satis vero ex his patet, vnionem animæ nostræ cum corpore magnum certe esse mysterium a).

§. XXVII.

x) vide venerandum PATREM in dem philosophischen lexico, voce *harmonie zwischen leib und seele*, p. 1395.

y) nosse hic inprimis eos iuvat, qui de vnione animæ et corporis commentati sunt, et tres illos modos, de quibus breuiter dixi, fusius exposuerunt. Recensuit eos ven. PATER libro memorato, voc. *Seeleuereinigung mit dem körper* p. 2311.

z) in horum numero sunt inprimis IOACH. LANGIUS in der entdeckung der falschen und schädlichen philosophie in dem wolffianischen systemate metaphysico: IO. FRID. WYCHERERVS binis dissertationibus de harmonia mentis et corporis humani præstabilita, stabilimento orbata: AVCTORES *ἀναυτοι* commentationum, qua-

rum altera inscripta est: *die mit ihr selbst streitende harmonia der weltweisen*: altera: *erwiesene unmöglichkeit der für möglich gehaltenen und sogenannten harmonia præstabilita zwischen dem leib und der seele des menschen*: tertia: *erwiesene unmöglichkeit der für möglich gehaltenen und sogenannten harmonia præstabilita zwischen dem leib und der seele des menschen*. De reliquis, quæ huc faciunt, RVARDI ANDALAE, RYDIGERI, IO. PETRI DE CROSA, CHRIST. MARTINI BYRCHARDI aliorumque scriptis, a vener. PATRE lexic. memorato, p. 1403. laudatis, consulto taceo.

a) inprimis legas hic velim cel. SAM. CHRIST. HOLLMANNI dissertationes binas

§. XXVII.

FIERI *praesagia* animæ; siue, vt, quæ sententia mea sit, clarius pateat, dari occultum tristitia; vel angoris sensum, in mente sine rei ingrata recordatione; aut ab aduersa corporis valetudine excitatum, qui prænuntius quasi est imminentis, nobis adhuc incogniti, tristioris casus, exempla atque experientia ita testantur, vt res ipsa vix possit in dubium vocari, nisi omnem plane historicam tollere fidem vellemus. Sed hoc est profecro omnino difficile nobisque occultum, vnde præfagia ista oriantur et quo modo eueniant. Nonnulli in ipsa anima: extra eam alii causam huius rei quaerunt. Qui illud faciunt, in anima naturalem vaticinandi facultatem inesse, contendunt atque ad hanc, velut ad principium, eiusmodi præfagia referri commode posse, opinantur. In hac sententia, præter alios, fuit, AMMONII vestigia sequutus, PETRVS PETITVS *b)*, de quo satis constat, quidnam de naturali hominis ad futura cognoscenda dispositione docuerit. Sed quis non videt, facilius ista dici; quam probari? Quum enim intellectus finitus nihil sine signis potest cognoscere; futurorum autem contingentium nulla signa sunt, haud difficulter, arbitror, vel ex hoc ipso intelligi, neque in animam nostram, vt spiritum finitum, hanc futura sentiendi facultatem cadere posse *c)*. Sunt igitur, qui extra animam veram eiusmodi præfagiorum causam deprehendisse, sibi videntur; hi vero itidem a se inuicem abeunt diuersasque fouent sententias. Nonnulli corpus, cum quo anima coniuncta sit, pro causa illorum habent, eamque in rem multa de siderum in mortalium corporibus vi et potestate, quam alii *influxum* dicere solent, tradunt. Verum, quam incerta ea sint omnia, quæ de hoc influxu tradi vulgo et narrari solent, nemo non videt atque intelligit, de illo nimirum influxu, qui casus futuros hominibus, excitata in corpore aliqua commotione, cognitos nobis faciat. Neque te ex hac difficili causa expedies, si cum aliis præfagia ista vel spiritibus creatis; vel deo tribueris. Quamcunque sententiam tuam feceris, videbis, multa tibi remanere perobscura et certe inexplicabilia. Quo pacto astris, rerum futurarum

nas de stupendo naturæ mysterio, anima humana, sibi ipsi ignota, Vitembergæ editas. Prior cto 10ccxxiii. prodiit. Posterioris quinque sunt sectiones, quarum singule separatim eodem anno et sequenti in lucem datæ sunt publicam.

b) de *sthyllis* libr. 1. cap. 8. p. 30. sq.

c) vide 10. FRANC. BVDDEVM *ibecibus de atheismo et superstitione*. cap. vii. §. 4. p. 600. et eius *dissertationem an naturali homines polleant vaticinandi facultate*, Halæ cto 10cLXXXVIII. editam.

tutarum cognitionem tribues et cum hac vim, illarum causa corpus nostrum adficiendi nosque de imminente fato admonendi? Vnde monstrabis modum, quo deinde corpus in animam nostram agat eamque solito tristiorum ob instans infortunium reddat? unde spiritus finitos futura contingentia praevidere posse, demonstrabis, futura, inquam, contingentia, quorum scientiam solius dei opus esse, nequiquam potest negari. Fac denique deum praefagiorum mentis causam et auctorem. Quam multa sunt, ad quae non, vti decet, respondere poteris? inprimis, si quis eum modum huius patefactionis, et quomodo deus in animam agat; tum finem, cur id faciat et rationem, quare in his; neque aliis eiusmodi effectus producat, ex te quaesierit *d*). Sunt ea omnia ac manent mysteria philosophica, quorum plura, ad animam nostram spectantia, possem sigillatim commemorare, si descriptionis huius modus vberiore eorum discussionem permitteret. Qui plura scire cupit, inprimis ccl. SAM. CHRIST. HOLL-MANNVM *e*) adeat.

§. XXVIII.

PAUCA de *mysteriis corporum* adiungo, quae in eorum *qualitatibus occultis*, vt philosophi aiunt, dicuntur reperiri *f*). Per has intelligunt quasdam corporum proprietates, quae ἀμείωτος in sensus nostrus non incurrunt; sed ex effectu solummodo, rationis ope, cognoscuntur. Ad eiusmodi qualitates occultas inprimis *sympathiam* et *antipathiam* referunt *g*). *Sympathiam*, aiunt, duplicem esse, alteram versari in nudo rerum consensu sine vlla, quae in sensus cadat, rei vnus in alteram actione *συμπάθησιν* hancque κατ' ἐξοχήν *sympathiam* vocari: alteram dici *magnetismum*, quando sympathia fiat cum actione alterius, vti loquuntur, *attractiuum*. Illius generis dantur plura *Φαινόμενα*, vti

vinum

d) vide de hoc argumento, de quo breuiter exposui, fusius disputantem IO. GVIL. BAIERVM *diff. de praesagis animi*, quae Iena: c1010c LXXXVIII. prodit.

e) dissertationibus supra laudatis de *stupendo naturae mysterio, anima humana, sibi ipsi ignota*.

f) legantur inprimis de hoc argumento DAN. GEORG. MORHOFFVS, *polyhist. literar. tom. II. libr. II. part. I. cap. 3. p. 302. et IO. CHRIST. STURMIVS physica hypothesica, part. I. sect. 2. cap. 9. p. 443. sq.*

g) lege, praeter BACONEM VERVLAMVM *aditv ad hist. sympath. et antipath.* p. 483. et PETR. GASSENDVM *animaduers. in libr. X. DIOGENIS LAERTII* p. 347. *ibeaurum sympathericum*, quod Norimbergae c1010c LII. prodit, et librum, qui sic inscriptus: *aditv nouus, ad occultas sympathiae et antipathiae causas inueniendas profectus a SYLVESTRO RATTRAY, Tubingae, c1010c LX. lucem publicam vidit.*

G

vinum in cellis, florentibus vineis, turbari solitum: pisa, quæ difficulter coquuntur, florentibus in agro pisis: mora vel fraga, per matris imaginationem prolis cuti impressa et quotannis reirescentia, pulvis porro et unguentum *συμπαθητικόν*, et quæ huius modi alia sunt, ad *sympathiam*; κατ' ἐξοχήν ita dictam, referenda. Neque defunt *magnetismi* exempla *b)*, quo magnetis variorumque florum et herbarum attrahendi facultas pertinet. Similis est ratio *antipathie*; siue inimicæ illius variarum rerum erga se affectionis, quæ se inuicem per naturam suam auerlantur, ita, vt altera alteri noceat, eamque destruat, in qua classe, præter venena, non solum nonnulla animalia esse, perhibentur, quæ sibi per naturam sunt infensa; sed etiam arbores, plantæ, herbæ aliæque eius generis, id quod exemplis comprobari ac, si tempus permitteret, de antipathia, quæ inter brassicam et rutam: inter vitem et laurum: inter quercum et oleam reperiri adfirmatur, dici exponique posset. Taceo de tarantulis, earum morfu, læsosque per artem musicam ad pristinam sanitatem restituendi modo deque aliis oculis eiusmodi corporum viribus. Id vniuum tantummodo monuisse sufficiat, cautionem hæc in causâ adhibendam esse, si, quæ vere mysteria sint; quæ minus, pronuntiandum nobis sit. Vti enim multa vulgo narrari ac circumferri de his rebus solent, quæ non ita forte, vt vulgaris est opinio, sese habent; ita temerarium foret, omnes naturæ effectus, quorum causas rimari ac perspicere non possumus, confestim negare. Nolo tamen per id omnia eiusmodi *φαινόμενα*, quæ certa sunt et explorata, ad mysteriorum amandare classem. Haud pauca a veteribus ad *occultas* referuntur *qualitates*, quæ recentiore ætate ex receptis et probatis principiis commode explicari, saltem causæ horum *φαινομένων*, si non certæ; probabiles tamen effici queunt, adeo, vt ex mysteriorum naturæ numero iure meritoque eximi debeant. Non tamen simul negandum est, multa quoque etiam in hoc capite nobis manere obscura et occulta; neque mortalium cognoscendi vires tantas esse, vt in abditos naturæ recessus penetrare omniaque perspicere atque intelligere possint.

XXVIII.

QUAE in præsentî de mysteriis, speciatim philosophicis, disputata a nobis sunt, quam infirmæ et imbecilles humanæ cognoscendi vires sint, luculenter quidem testantur; ita tamen simul sunt comparata, vt ex

b) lege, præter alios, GEORG. PASCHELI *tract. de magnetica*, p. 375. operum, adferuntur.

iisdem salutaria de philosophiæ studio atque usu, recte adhibendo, et sobria
 philosophandi ratione præcepta possint suppeditari. Nimis longum fo-
 ret, omnia, quæ hic dari forte queant, commemorare. Sufficiat, quod
 breuitatis ratio est habenda, eorum nonnulla tantum, præ reliquis, vt
 spero, vtilia, commendasse. I. *diuersi cognitionis philosophicæ gradus probe
 inter se sunt discernendi.* Vbi enim alter ad alterum refertur, facili
 negotio videbimus, alium eumque *supremum* esse, quum rem certo et
 firme: alium, *medium*, quum probabiliter cognoscamus: alium denique,
 qui *infimus* est, vbi id tantummodo, quod esse, vel fieri potest, adde-
 quamur. Ad vltimum mytheria philosophica pertinent, quemadmodum
 ea, quæ supra tradita a me sunt, satis et abunde confirmant. II. *in re-
 bus naturalibus rationi non plus tribuendum est; quam decet.* Id fit, si ea
 comprehendere conamur, quæ nostram intelligendi facultatem supe-
 rant. Vti enim, hoc facto, temeritatis notam ac suspicionem vix effu-
 gimus; ita ipse abusus nosmetipsos decipit, et, dum veritatem inuenis-
 se nobis videtur, ad falsa, erronea, absurda præter omnem spem nos
 ducit, ne de impiis dicam dogmatibus, ad quæ per id sæpe aditus para-
 tus est et adhuc paratur. Quis nescit cum experientia; tum ex histo-
 riarum monumentis, nunquam defuisse, qui temerario plane ausu ea,
 quæ ceteroquin verissima sunt, negare sibi sumisise, nullam certa aliam
 obcausam, quam quod modum, quo ea existunt, ratione sua adsequi
 et perspicere haud potuerunt. Quot multa e contraria parte ingenium
 humanum, tum, quum limites ipsi positos haud animaduerneret, quot
 multa, inquam, de anima eiusque essentia et facultatibus deque aliis
 eius generis difficilioribus questionibus fixit ex excogitauit, omni
 fundamento destituta? Causam si quæris, verissimam eam in ipso co-
 natu, ea, quæ supra rationem nostram posita sunt, ratione comprehen-
 dendi, reperies. Ex hoc efficitur, III. *rationem humanam, quando my-
 theria nature contempletur, continendam et coerendam esse, ne ea inuesti-
 gare, sibi sumat; sed infinitæ dei sapientiæ ac potentiæ se subiiciat, ad eum
 modum, quem, ratione fidei mytheriorum habita, christi legatus PAVL-
 LVS nobis præscripsit nosque in rebus diuinis iussit ἀρχαλαστήσειν
 πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τῆς Χρείας, II corinth. x, 5.* III. *philosophus
 vere sapiens, vbi in mytheriis nature versatur, ignorantiam suam profitetur.*
 Talis ingenua confessio tantum abest, vt de auctoritate et existimatione
 eius detrahat, vt honorificam eam ipsi esse, omnes, modo sine præiudi-
 cata opinione et a partium studio alieni iudicium ferant, libere confiteri

debeant. Prodit talis philosophus *ignorantiam doctam*, uti recte adpellatur, id est, ignorantiam, qua quis se ita doctum exhibet, ut pericula, a recta via aberrandi, sapienter deuitet i). V. *manifestum stultitiæ ac solida arrogantia signum est, mysteria fidei negare*. Quum enim tam multa in regno naturæ sunt, quorum formalem rationem ac modum, quo contingunt, ut adsequamur, in nostra potestate haud situm est, quis facile dubitaret, in regno gratiæ talia esse posse, supra nostram intelligendi vim posita et minus a nobis comprehendenda, quamuis, quidquid possimus, id omne ad illorum conferamus peruestigationem? Qui igitur mysteriorum horum inquisitionem necario ausu susceperunt: BENEDICTVS DE SPINOZA k), IO. TOLANDVS l) atque alii, atheorum numero adscribendi; præter hos autem naturalistæ, maxime EDVARDVS HERBERTVS DE CHERBURY m), Sociniani, atque Arminiani, etsi magis; quam alii, sapere sibi visi sunt; insignia tamen dementiæ suæ documenta dederunt. VI. *philosophus ita contempletur mysteria, ut, quanta in iis lateant summarum dei virtutum, inprimis infinite eius sapientiæ ac potestatis specimina luculenter cognoscat, atque ex illis grauissima, supremum istud numen pie venerandi, argumenta petat*. Hic est primarius finis, nobis etiam tum, quum philosophamur, proponendus. Quo propius sapientiæ humanæ alumnus ad hunc accedit; eo maiorem conatum suorum fructum poterit sibi promittere.

i) de hoc argumento videantur: NICOLAUS CYSANVS, cuius *de docta ignorantia liber* in eius operibus, iunctim editis, reperitur: GISB. VOETIVS *part. III. disput. flocc. p. 668.* HENR. PIPINGIVS *diff. de curioso nouitatis studio, Lipsiæ MDCLXXXVII.* et in eius *exercitationibus academicis, p. 1.* vir summe reu. CHRIST. AVGVST. HEVMANNVS *diff. de docta ignorantia, in bibliorb. Bremensi class. v. fascic. 2. num. 1.* Taceo de DIONYSIO PETAVIO, IO. FORBESIO, ADAM. RECHENBERGIO, CHRIST. SONNTAGIO, IO. HENR. BAR-

THIO aliisque, qui speciatim de docta in theologia ignorantia scripserunt, et de quibus videndi sunt: IO. CHRIST. WOLFIVS *Casaubonian. p. 314.* et ven. PATER *lexic. philosoph. voc. unwissenheit p. 2770.*

k) *tractat. theolog. polit. cap. XIII. p. 153. sq.*

l) in *christianismo mysteriorum experite*, qui liber Londini MDCLXXXV. et MDCLXXXVI. prodit.

m) *libro de veritate, prout distinguitur a reuelatione, a verisimili, a possibili et a falso, p. 47. et 51.*

Ukert. Bibl. 8/IX. 51.

Tb 4898

f

ULB Halle 3
003 507 459

56.

ND 18

N.C.

Phoy

ERTATIO

DE

TERIIS
OPHICIS

QVAM
GNIFICENTISSIMO
RINCIPE AC DOMINO
MINO
CONSTANTINO

LIACI CLIVIAE MONTIVM
WESTPHALIAE REL

AESSES
MAN. WALCHIVS

VEL. ORDINAR. SOCIETAT. LAT. IEN
E ARCAD. ET FLORENTIN
ARIAE COLLEGA

LOCO

NTVM ORDINE OBTINENDO
ITORVM DISQVISITIONI

C. CIOCCCLV SVBMITTIT
PONDENTE

NVEL SCHAEFFERO

DISPONENSI

LITTERARVM CVLTORE

RIS SCHILLIANIS

